

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
ANTONIO SAGGIO

της 25ης Φεβρουαρίου 1999 *

1. Με προσφυγή ακυρώσεως ασκηθείσα δυνάμει του άρθρου 173 Συνθήκης ΕΚ, της οποίας το δικόγραφο κατατέθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 3 Μαρτίου 1996, η Πορτογαλική Δημοκρατία ζητεί από το Δικαστήριο να ακυρώσει την απόφαση 96/386/ΕΚ του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 1996, σχετικά με τη σύναψη μνημονίων συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Πακιστάν και μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Δημοκρατίας της Ινδίας για διακανονισμούς στον τομέα της πρόσβασης στην αγορά για κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα¹ (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

Το νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η προσφυγή

Οι πολυμερείς διεθνείς συμφωνίες

2. Η πρώτη γενική ρύθμιση που θεσπίστηκε στον τομέα των κλωστοϋφαντουργικών

προϊόντων ήταν ο πολυμερής διακανονισμός της 20ής Δεκεμβρίου 1973, όσον αφορά το διεθνές εμπόριο κλωστοϋφαντουργικών, που αποκαλείται συνήθως «συμφωνία πολυλινών»². Η συμφωνία αυτή άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1974, η δε ισχύς της παρατάθηκε, με μια σειρά σχετικών συμφωνιών³, μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1994. Σκοπός της συμφωνίας πολυλινών είναι «να πραγματοποιηθεί, σε ό,τι αφορά τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, η επέκταση του εμπορίου, η μείωση των εμποδίων στο εμπόριο και η προοδευτική ελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, εξασφαλίζοντας παράλληλα την ομαλή και δίκαιη ανάπτυξη του εμπορίου των προϊόντων αυτών και αποφεύγοντας τα αποτελέσματα της αποδιοργανώσεως στις αγορές και στους τύπους παραγωγής τόσο των χωρών εισαγωγής όσο και των χωρών εξαγωγής» (άρθρο 1, παράγραφος 2). Προς τούτο, η συμφωνία προβλέπει ότι «οι συμμετέχουσες χώρες δύνανται, σύμφωνα με τους στόχους και τις θεμελιώδεις αρχές του (...) διακανονισμού, να συνάψουν διμερείς συμφωνίες υπό αμοιβαία αποδεκτούς όρους με σκοπό, αφενός, να εξαφανίσουν τους πραγματικούς κινδύνους αποδιοργανώσεως της αγοράς (...) των χωρών εισαγωγής και αποδιοργανώσεως του εμπορίου των

2 — Η Κοινότητα προσχώρησε στη συμφωνία πολυλινών με την απόφαση 74/214/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαρτίου 1974, περί σύναψης διακανονισμού όσον αφορά το διεθνές εμπόριο κλωστοϋφαντουργικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/006, σ. 141).

3 — Τα πρωτόκολλα περί παρατάσεως της ισχύος της συμφωνίας πολυλινών συνάφθηκαν στις 14 Δεκεμβρίου 1977, στις 22 Δεκεμβρίου 1981, στις 31 Ιουλίου 1986, στις 31 Ιουλίου 1991, στις 9 Δεκεμβρίου 1992 και, τέλος, στις 9 Δεκεμβρίου 1993. Η Κοινότητα προσχώρησε σε όλα αυτά τα πρωτόκολλα.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

1 — ΕΕ L 153, σ. 47.

κλωστοϋφαντουργικών των χωρών εξαγωγής και, αφετέρου, να εξασφαλίσουν την επέκταση και την ομαλή ανάπτυξη του εμπορίου των κλωστοϋφαντουργικών και την ίση μεταχείριση των συμμετεχουσών χωρών» (άρθρο 4, παράγραφος 2).

3. Η δήλωση της Punta del Este της 20ής Σεπτεμβρίου 1986 αποτέλεσε την αφετηρία διεθνών διαπραγματεύσεων με σκοπό την ενσωμάτωση του τομέα των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και των ειδών ενδύσεως στο πλαίσιο της ΓΣΔΕ, ενσωμάτωση η οποία προϋποθέτει την εφαρμογή στον τομέα αυτό της γενικής ρυθμίσεως της ΓΣΔΕ με σκοπό, συνακόλουθα, το άνοιγμα των εθνικών αγορών.

Στις 15 Απριλίου 1994 υπογράφηκε στο Μαρακές η τελική πράξη του Γύρου της Ουρουγουάης, η οποία περιλαμβάνει τη συμφωνία περί ιδρύσεως του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου καθώς και σειρά διμερών συμφωνιών που έχουν προσαρτηθεί στη συμφωνία για τον ΠΟΕ, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η συμφωνία για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα είδη ενδύσεως (στο εξής: ΣΚΕ). Η Κοινότητα προσχώρησε στη συμφωνία αυτή με την απόφαση 94/800/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν

από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994) ⁴.

4. Η ΣΚΕ περιέχει τους κανόνες που εφαρμόζονται στο διεθνές εμπόριο των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων για μεταβατική περίοδο δέκα ετών, η οποία θα πρέπει να καταλήξει στην οριστική ενσωμάτωση του τομέα στο πλαίσιο της ΓΣΔΕ (άρθρο 1 της ΣΚΕ). Σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, της ΣΚΕ, όλοι οι ποσοτικοί περιορισμοί που προβλέπονται από διμερείς συμφωνίες πρέπει να γνωστοποιούνται, εντός 60 ημερών από τη θέση σε ισχύ της ΣΚΕ, στο εποπτικό όργανο κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων που ιδρύθηκε με τη ΣΚΕ ⁵. Κατά την ημερομηνία θέσεως σε ισχύ της συμφωνίας για τον ΠΟΕ, κάθε μέλος ενσωματώνει στη ΓΣΔΕ τα προϊόντα τα οποία αντιπροσωπεύουν το 16 % τουλάχιστον του συνολικού όγκου των εισαγωγών του των προϊόντων του εν λόγω τομέα για το 1990 (άρθρο 2, παράγραφος 6). Τα εναπομένοντα προϊόντα ενσωματώνονται σε τρία στάδια, ήτοι την πρώτη μέρα του 37^{ου} μήνα, την πρώτη ημέρα του 85^{ου} μήνα και, τέλος, την πρώτη ημέρα του 121^{ου} μήνα μετά τη θέση σε ισχύ της συμφωνίας για τον ΠΟΕ. Κατά τη λήξη του τρίτου αυτού σταδίου, «ο τομέας των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και των ειδών ενδύσεως [θα είναι] ενσωματωμένος στη ΓΣΔΕ του 1994, αφού

⁴ — ΕΕ L 336, σ. 1.

⁵ — Σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 1, της ΣΚΕ «σύστήνεται το εποπτικό όργανο κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων (ΕΟΚΠ), προκειμένου να εποπτεύει την εφαρμογή της παρούσας συμφωνίας, να εξετάζει όλα τα λαμβανόμενα δυνάμει της παρούσας συμφωνίας μέτρα και τη συμφωνία τους με τις διατάξεις αυτές και να αναλαμβάνει τις δράσεις που απαιτούνται συγκεκριμένα από την παρούσα συμφωνία. Το ΕΟΚΠ αποτελείται από τον πρόεδρο και δέκα μέλη. Η σύνθεσή του είναι ισορροπημένη και ευρείας αντιπροσωπευτικότητας των μελών και προβλέπεται η εναλλαγή των μελών σε εύθετα διαστήματα. Τα μέλη του οργάνου διορίζονται από τα μέλη που έχουν οριστεί από το Συμβούλιο Εμπορευματικών Συναλλαγών για να υπηρετήσουν στο ΕΟΚΠ, που εκτελούν τα καθήκοντά τους σε προσωποπαγή βάση».

έχουν καταργηθεί όλοι οι περιορισμοί δυνάμει της παρούσας συμφωνίας» (άρθρο 2, παράγραφος 8, ιδίως στοιχείο γ'). Τέλος, όσον αφορά τους διάφορους μηχανισμούς ευελιξίας, το άρθρο 2, παράγραφος 16, της ΣΚΕ προβλέπει ότι «οι διατάξεις ευελιξίας, ήτοι μεταβίβαση, μεταφορά και πρότερη χρήση, που ισχύουν για όλους τους περιορισμούς που διατηρούνται δυνάμει του παρόντος άρθρου, είναι οι ίδιες με αυτές που προβλέπονται στις διμερείς συμφωνίες της ΣΠΠ για τη δωδεκάμηνη περίοδο πριν από τη θέση σε ισχύ της συμφωνίας για τον ΠΟΕ»⁶. Επιπλέον, «δεν τίθενται ούτε διατηρούνται ποσοτικά όρια σχετικά με τη συνδυασμένη χρήση της μεταβιβάσεως, μεταφοράς και πρότερης χρήσεως».

Οι διεθνείς συμφωνίες που συνάφθηκαν μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Πακιστάν και μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Δημοκρατίας της Ινδίας

5. Στις 15 Οκτωβρίου και στις 31 Δεκεμβρίου 1994, η Επιτροπή μονόγραψε δύο μνημόνια συμφωνίας, αντιστοίχως, με την Ισλαμική Δημοκρατία του Πακιστάν και τη

⁶ — Ως ευελίξια ή διευκόλυνση νοείται η δυνατότητα χορηγήσεως αδειών για την εισαγωγή προϊόντων σε ποσότητες μεγαλύτερες από τις ποσοτώσεις εισαγωγής.

Δημοκρατία της Ινδίας (στο εξής: Πακιστάν και Ινδία) «αναφορικά με τις διευθετήσεις στον τομέα της προσβάσεως στην αγορά κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων».

Το μνημόνιο συμφωνίας με το Πακιστάν περιλαμβάνει ορισμένες αναλήψεις υποχρεώσεων τόσο εκ μέρους της Κοινότητας όσο και εκ μέρους του εν λόγω τρίτου κράτους. Ειδικότερα, το Πακιστάν αναλαμβάνει την υποχρέωση να άρει όλους τους ποσοτικούς περιορισμούς που ισχύουν για ορισμένα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα τα οποία ειδικώς απαριθμούνται στο παράρτημα II του μνημονίου συμφωνίας. Η Επιτροπή αναλαμβάνει την υποχρέωση άρσεως, «πριν από την έναρξη ισχύος του ΠΟΕ, όλων των περιορισμών που αφορούν επί του παρόντος τις εισαγωγές προϊόντων βιοτεχνίας και οικοτεχνίας του Πακιστάν» (σημείο 7) και «να εξετάζει ευνοϊκώς τις αιτήσεις παροχής εξαιρετικών διευκολύνσεων (ιδίως τις μεταφορές σε επόμενη χρήση, την εκ των προτέρων χρησιμοποίηση και τις μεταφορές από κατηγορία σε κατηγορία) που θα υποβάλλει η Κυβέρνηση του Πακιστάν στο πλαίσιο της διαχειρίσεως των υφισταμένων [δασμολογικών] περιορισμών» (σημείο 6).

Το μνημόνιο συμφωνίας με την Ινδία προβλέπει ότι η Κυβέρνηση της Ινδίας θα παγώσει τους δασμούς που επιβάλλει στα προϊόντα κλωστοϋφαντουργίας και τα είδη ενδύσεως που ρητώς απαριθμούνται στο παράρτημα του μνημονίου συμφωνίας και «θα κοινοποιήσει τους δασμούς αυτούς στη

γραμματαία του ΠΟΕ εντός προθεσμίας 60 ημερών από της θέσεως σε ισχύ του ΠΟΕ». Προβλέπεται επίσης ότι η Κυβέρνηση της Ινδίας έχει τη δυνατότητα επιβολής «άλλου είδους ειδικών δασμών για ορισμένα προϊόντα» και ότι οι δασμοί αυτοί θα υπολογίζονται «υπό μορφή εκατοστιαίου ποσοστού ad valorem ή ενός ποσού ινδικών ρουπίων (INR) ανά είδος/τετραγωνικό μέτρο/χιλιόγραμμο, αν αυτό είναι υψηλότερο» (σημείο 2). Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναλαμβάνει «να άρει από 1ης Ιανουαρίου 1995 όλους τους περιορισμούς που ισχύουν σήμερα για τις ινδικές εξαγωγές προϊόντων βιοτεχνίας και οικοτεχνίας, σύμφωνα με το άρθρο 5 της συμφωνίας ΕΚ-Ινδίας περί εμπορίας κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων» (σημείο 5)⁷. Η Κοινότητα αναλαμβάνει την υποχρέωση να εξετάζει ευνοϊκώς τις αιτήσεις «παροχής εξαιρετικών διευκολύνσεων που θα υποβάλλει ενδεχομένως η Κυβέρνηση της Ινδίας πέραν των διευκολύνσεων που παρέχονται δυνάμει διμερών συμφωνιών περί κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων» σε σχέση με ορισμένες εισαγωγές που αναφέρονται ρητά στο μνημόνιο συμφωνίας (σημείο 6).

6. Κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής της 7ης Δεκεμβρίου 1995, το Συμβούλιο εξέδωσε, στις 26 Φεβρουαρίου 1996, την προσβαλλόμενη απόφαση σχετικά με τη σύναψη των εν λόγω συμφωνιών. Η απόφαση αυτή εγκρίθηκε με ειδική πλειοψηφία, δεδομένου ότι

το Βασίλειο της Ισπανίας, η Ελληνική Δημοκρατία και η Πορτογαλική Δημοκρατία την καταψήφισαν.

7. Οι συμφωνίες με την Ινδία και το Πακιστάν υπογράφηκαν, αντιστοίχως, στις 8 και στις 27 Μαρτίου 1996.

8. Η προαναφερθείσα απόφαση του Συμβουλίου της 26ης Φεβρουαρίου 1996 δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* στις 27 Ιουνίου 1996.

Η κοινοτική ρύθμιση σχετικά με τις ποσοτώσεις εισαγωγής των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων

9. Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 3030/93 του Συμβουλίου, της 12ης Οκτωβρίου 1993, περί κοινών κανόνων εισαγωγής ορισμένων κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων καταγωγής τρίτων χωρών⁸, καθορίζει τα όρια που ισχύουν στις κοινοτικές εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων καταγωγής τρίτων χωρών. Κατά το άρθρο του 1, παράγραφος 1, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 3289/94 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994⁹, ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται «— στις εισαγωγές των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων που αναφέρονται στο παράρτημα I, καταγωγής τρίτων χωρών, με τις οποίες η Κοινότητα έχει συνάψει

7 — Το άρθρο 5 της συμφωνίας μεταξύ της Κοινότητας και της Δημοκρατίας της Ινδίας (απόφαση 88/495/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 1986, για την προσωρινή εφαρμογή της συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Δημοκρατίας της Ινδίας για το εμπόριο κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, (ΕΕ 1988, L 267, σ. 1), προβλέπει, παραπέμποντας στο άρθρο 12, παράγραφος 3, της συμφωνίας της Γενεύης, σχετικά με το διεθνές εμπόριο κλωστοϋφαντουργικών που συνήψε η Κοινότητα με την απόφαση 74/214 (όπ.π., υποσημείωση 2), ότι οι ποσοτώσεις εισαγωγής «δεν εφαρμόζονται στα υφάσματα βιοτεχνικής κατασκευής, στα χειροποίητα είδη που κατασκευάζονται με τα εν λόγω υφάσματα ούτε στα παραδοσιακά προϊόντα λαϊκής τέχνης βιοτεχνικής κατασκευής».

8 — ΕΕ L 275, σ. 1.

9 — ΕΕ L 349, σ. 85.

διμερείς συμφωνίες, πρωτόκολλα ή άλλους διακανονισμούς, που παρατίθενται στο παράρτημα Π' — στις εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών μη ενσωματωμένων στον ΠΟΕ κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 6, της συμφωνίας ΠΟΕ, όπως παρατίθενται στο παράρτημα Χ καταγωγής τρίτων χωρών μελών του ΠΟΕ, οι οποίες παρατίθενται στο παράρτημα ΧΙ».

Εκτίμηση

Επί της παραβιάσεως των γενικών αρχών της κοινοτικής έννομης τάξεως

10. Η Πορτογαλική Δημοκρατία θέτει υπό αμφισβήτηση τον σύννομο χαρακτήρα της απόφασης του Συμβουλίου, με την αιτιολογία ότι συνιστά παραβίαση τόσο των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου όσο και των κανόνων του ΠΟΕ. Προς στήριξη αυτού του πρώτου λόγου ακυρότητας στον οποίο στηρίζεται η προσφυγή της, η Πορτογαλική Κυβέρνηση προβάλλει διαφόρους λόγους ακυρώσεως, ήτοι: α) την παραβίαση της αρχής της δημοσιότητας των κανόνων του κοινοτικού δικαίου, β) την παραβίαση της αρχής της διαφάνειας, γ) την παραβίαση της αρχής της αμερόληπτης συνεργασίας που πρέπει να διέπει τις σχέσεις μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών μελών, δ) την παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, ε) την παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως της αναδρομικής ισχύος των νομικών κανόνων, στ) την παραβίαση της αρχής της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και ζ) την παραβίαση

της αρχής της ισότητας των επιχειρηματιών.

Τρεις από τους λόγους αυτούς είναι ανεξάρτητοι από τα επιχειρήματα που προβάλλονται προς στήριξη της αιτιάσεως περί του ασυμβίβαστου μεταξύ της προσβαλλομένης απόφασης και των κανόνων του ΠΟΕ και μπορούν, κατά συνέπεια, να εξεταστούν αμέσως. Πρόκειται για τον λόγο που αντλείται από την παραβίαση της αρχής της δημοσιότητας (υπό α'), για τον λόγο σχετικά με την παραβίαση της αρχής της διαφάνειας (υπό β') και για εκείνον που αντλείται από την παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως της αναδρομικής ισχύος των νομικών κανόνων (υπό ε'). Ακολούθως, θα εξετάσω τους υπόλοιπους τέσσερις λόγους, αφού προηγουμένως εξετάσω το συμβατό των κανόνων των διμερών συμφωνιών με εκείνους της πολυμερούς συμφωνίας για τον ΠΟΕ και των παραρτημάτων της.

11. Έτσι, όσον αφορά τη φερόμενη παραβίαση της αρχής της «δημοσιότητας των κανόνων του κοινοτικού δικαίου», αρκεί να υπομνηστεί ότι το άρθρο 191 της Συνθήκης ΕΚ, που αφορά τη δημοσίευση των κοινοτικών πράξεων, δεν προβλέπει υποχρέωση δημοσιεύσεως για τις αποφάσεις περί συνάψεως διεθνών συμφωνιών. Ωστόσο, κατά πάγια πλέον πρακτική, οι πράξεις του Συμβουλίου που αφορούν τη σύναψη διεθνών συμφωνιών δημοσιεύονται στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*. Από απόψεις πραγματικών περιστατικών, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η προσβαλλόμενη απόφαση του Φεβρουαρίου 1996 δημοσιεύθηκε, εν πάση περιπτώσει, τον Ιούνιο του ιδίου έτους, ήτοι τέσσερις περίπου μήνες μετά την έκδοσή της. Μια τέτοιου είδους καθυστέρηση δεν δικαιολογεί,

κατά την άποψή μου, την ακύρωση της αποφάσεως.

ουδόλως συνεπάγεται την ακύρωση της αποφάσεως αυτής: πράγματι, η έλλειψη μιας τέτοιας αναφοράς δεν συνιστά παράβαση κανόνα δικαίου ικανή να δικαιολογήσει την ακύρωση της πράξεως. Επομένως, ούτε αυτή η αιτίαση μου φαίνεται βάσιμη.

12. Προς στήριξη του δεύτερου λόγου, που αντλείται από την παραβίαση της αρχής της διαφάνειας, η Πορτογαλική Κυβέρνηση επικαλείται το ψήφισμα του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 1993, σχετικά με την ποιότητα της διατύπωσης της κοινοτικής νομοθεσίας¹⁰. Όπως τόνισε το Συμβούλιο, το ψήφισμα αυτό δεν είναι δεσμευτικό¹¹ και δεν υποχρεώνει τα όργανα να ακολουθούν ειδικούς κανόνες κατά τη σύνταξη των νομοθετικών πράξεων, αλλά, πόλλω μάλλον, συνιστά μια πολιτική δέσμευση για τη σύνταξη των πράξεων αυτών κατά τρόπο σαφή και κατανοητό για τους αποδέκτες και, γενικότερα, για κάθε ενδιαφερόμενο. Εν πάση περιπτώσει, από πραγματικής απόψεως, η απόφαση φαίνεται σαφής ως προς όλες τις πτυχές της, τόσο αναφορικά με το κείμενο των διατάξεών της που αφορούν τη σύναψη των δύο διεθνών συμφωνιών όσο και αναφορικά με τους κανόνες που περιέχονται στα δύο μνημόνια συμφωνιών και προβλέπουν σειρά αμοιβαίων υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών με σκοπό τη σταδιακή ελευθέρωση της αγοράς των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων. Η αιτίαση που διατυπώνει το προσφεύγον κράτος, κατά την οποία η απόφαση παραλείπει να προσδιορίσει ρητώς τις διατάξεις των προγενεστέρων πράξεων που τροποποιεί ή καταργεί,

13. Ο παράνομος χαρακτήρας της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν προκύπτει ούτε από την παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως της αναδρομικής ισχύος των κοινοτικών πράξεων. Είναι βέβαια αληθές ότι η απόφαση, η οποία εκδόθηκε τον Φεβρουάριο 1996, αφορά τη σύναψη δύο συμφωνιών με τις οποίες η Κοινότητα ανέλαβε την υποχρέωση να ανοίξει σταδιακά την εσωτερική αγορά από το 1994 έναντι του Πακιστάν και από το 1995 έναντι της Ινδίας, πλην όμως φρονώ ότι το γεγονός ότι προβλέπονται τέτοιες υποχρεώσεις δεν συνεπάγεται την παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως της αναδρομικής ισχύος, όπως υποστηρίζει το προσφεύγον κράτος.

Συναφώς, το Συμβούλιο παρατηρεί ότι τα μνημόνια συμφωνίας μονογράφηκαν το 1994, οπότε είναι φυσικό να περιέχουν διατάξεις σχετικές με τις εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων που πραγματοποιήθηκαν από το 1995 και εξής. Το καθού όργανο υποστηρίζει ότι, εν πάση περιπτώσει, αφού η προσβαλλόμενη απόφαση ορίζει ως ημερομηνία ενάρξεως ισχύος των εν λόγω συμφωνιών την ημερομηνία της υπογραφής τους από τα συμβαλλόμενα μέρη, που ήταν, αντιστοίχως, η 8η και η 27η Μαρτίου 1996, δεν προέβλεψε την αναδρομική εφαρμογή τους. Ωστόσο, φρονώ ότι το Συμβούλιο συγχέει την έναρξη ισχύος με τη διαχρονική εφαρμογή της πράξεως. Η απόφαση δεν

10 — ΕΕ C 166, σ. 1.

11 — Όσον αφορά τα ψήφισματα τα οποία, ενόψει του περιεχομένου τους, είναι δεσμευτικά, βλ. τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 10ης Απριλίου 1984, 108/83, Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου (Συλλογή 1984, σ. 1945, σκέψη 23), και της 28ης Νοεμβρίου 1991, C-213/88 και C-39/89, Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου (Συλλογή 1991, σ. I-3643, σκέψεις 25 έως 27).

περιέχει ειδική διάταξη σχετικά με την έναρξη ισχύος της και, κατά συνέπεια, αφού δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, άρχισε να ισχύει, σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες, την 20ή ημέρα μετά τη δημοσίευσή της (άρθρο 191 της Συνθήκης). Επιπλέον, η εν λόγω απόφαση δεν προβλέπει ρητά ότι οι διατάξεις της έχουν αναδρομικό αποτέλεσμα. Ωστόσο, το γεγονός ότι τούτο δεν προβλέφθηκε δεν σημαίνει ότι, εν προκειμένω, η προσβαλλόμενη πράξη δεν ήταν δεσμευτική για την Κοινότητα κατά τη διάρκεια μιας περιόδου προγενέστερης από τη σύναψη των συμφωνιών, αφού οι συμφωνίες αυτές προβλέπουν ρητά σειρά υποχρεώσεων τόσο της Κοινότητας όσο και των λοιπών συμβαλλομένων κρατών, οι οποίες ισχύουν ήδη από το 1994/1995. Κατά συνέπεια, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς του Συμβουλίου, καθοριστικές για τον προσδιορισμό της πραγματικής ημερομηνίας ισχύος της απόφασης δεν είναι οι γενικές αρχές που ισχύουν για τις διεθνείς συμφωνίες και, ειδικότερα, το άρθρο 24 της Συμβάσεως της Βιέννης περί του δικαίου των συνθηκών, της 22ας Μαΐου 1969, το οποίο αφορά την έναρξη ισχύος των διεθνών συμφωνιών. Αντιθέτως, πρέπει να εξεταστεί αν, υπό το φως των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου, μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι διατάξεις των επίμαχων συμφωνιών άρχισαν να ισχύουν από το 1994/1995.

Ως γνωστόν, κατά πάγια νομολογία, η γενική αρχή της απαγορεύσεως αναδρομικής ισχύος των κοινοτικών πράξεων έχει ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι μια πράξη μπορεί να έχει αναδρομικό αποτέλεσμα, κατ' εξαίρεση, μόνον εάν ο σκοπός της δικαιολογεί μια τέτοια αναδρομική εφαρμογή και εάν η εφαρμογή αυτή δεν θίγει τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των ενδιαφερομένων. Εν προ-

κειμένω, είναι πρόδηλον ότι η αναδρομική ισχύς της πράξεως συνάψεως των συμφωνιών δικαιολογείται από το γεγονός ότι η Κοινότητα ανέλαβε ρητά την υποχρέωση έναντι των λοιπών συμβαλλομένων κρατών να λάβει τα αναγκαία μέτρα για τη σταδιακή ελευθέρωση της προσβάσεως των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων που προέρχονται από τα κράτη αυτά στην αγορά της από το 1994/1995 και ότι, κατά συνέπεια, η αναβολή, με την πράξη συνάψεως των συμφωνιών, της έναρξεως της διαδικασίας για το άνοιγμα της κοινοτικής αγοράς θα συνιστούσε τροποποίηση του κεμένου της συμφωνίας (άλλως, θα έπρεπε να εξεταστεί αν το καθεστώς που προβλέπουν οι συμφωνίες μπορεί, στην πράξη, να έχει επίπτωση στο εμπόριο των προϊόντων που έχουν ήδη εισαχθεί πριν από την έναρξη της ισχύος των συμφωνιών). Όσον αφορά την ενδεχόμενη προσβολή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης των ενδιαφερομένων, φρονώ ότι δεν μπορούν να υπάρχουν συγκεκριμένες προσδοκίες των επιχειρηματιών του τομέα όσον αφορά μια παγίωση των ποσοτώσεων εισαγωγής, δεδομένου ότι η ελευθέρωση της αγοράς των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων αποτέλεσε το αντικείμενο μακρών διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο του Γύρου της Ουρουγουάης και ότι, επιπλέον, από τις αρχές του έτους 1995, ακριβώς κατ' εφαρμογήν του μνημονίου συμφωνίας που συνάφθηκε με την Ινδία στα τέλη του 1994, η Επιτροπή κατάργησε, με τον κανονισμό (ΕΚ) 3053/95¹², τον κανονισμό 3030/93 σχετικά με τις εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων στην Κοινότητα, κατά το μέρος που προέβλεπε τον καθορισμό δασμολογικών ποσοτώσεων για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα οικοτεχνίας καταγωγής Ινδίας. Εντεύθεν συνάγεται ότι και αυτή η αίτιαση πρέπει να απορριφθεί.

12 — Κανονισμός της 20ής Δεκεμβρίου 1995, για την τροποποίηση των παραρτημάτων I, II, III, V, VI, VII, VIII, IX και XI του κανονισμού 3030/93 (ΕΕ L 323, σ. 1). Κατά του κανονισμού αυτού η Πορτογαλική Δημοκρατία άσκησε προσηφγή ακυρώσεως με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 21 Μαρτίου 1996 (C-89/96).

Επί της παραβάσεως των κανόνων των συμφωνιών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου

— *Επί του παραδεκτού των αιτιάσεων που στηρίζονται στην παράβαση των κανόνων των συμφωνιών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου*

α) Γενικές παρατηρήσεις: η νομολογία σχετικά με το άμεσο αποτέλεσμα των κανόνων της ΓΣΔΕ

14. Προς στήριξη του ισχυρισμού της ότι μπορεί να επικαλεστεί τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, η Πορτογαλική Κυβέρνηση διατείνεται ότι, σύμφωνα με την περιφνημη απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-280/93, Γερμανία κατά Συμβουλίου¹³, αφού η προσβαλλόμενη απόφαση περί συνάψεως των διμερών συμφωνιών με την Ινδία και το Πακιστάν σχετικά με την εισαγωγή κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων συνιστά εκτελεστική πράξη των κανόνων της ΓΣΔΕ, μπορεί να γίνει επίκληση των κανόνων αυτών στο πλαίσιο της υπό κρίση προσφυγής, ακόμη και αν αυτοί δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα. Το Συμβούλιο αμφισβητεί ότι η προσβαλλόμενη πράξη εκτελεί τους κανόνες του ΠΟΕ. Φρονεί ότι, στην πραγματικότητα, η Πορτογαλική Κυβέρνηση προβάλλει την ύπαρξη συγκρούσεως μεταξύ της διμερούς συμφωνίας που συνάφθηκε μεταξύ της Κοινότητας και της

Ινδίας, αφενός, και της — προαναφερθείσας — πολυμερούς συμφωνίας σχετικά με τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα (που προσαρτήθηκε στη συμφωνία για τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου), αφετέρου, η οποία αποτελεί ζήτημα που εμπίπτει αποκλειστικά στην αρμοδιότητα του εποπτικού οργάνου κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων που προβλέπεται στην εν λόγω πολυμερή συμφωνία. Η Επιτροπή υποστηρίζει απλώς ότι οι κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου δεν μπορούν να αποτελέσουν έρεισμα για τον έλεγχο νομιμότητας, αφής στιγμής στερούνται άμεσου αποτελέσματος σύμφωνα με τη ρητή βούληση του Συμβουλίου, αφού το Συμβούλιο, με την πράξη συνάψεως της συμφωνίας για τον ΠΟΕ, ειδικά δε με την απόφασή του της 22ας Δεκεμβρίου 1994, απέκλεισε ρητά τη δυνατότητα άμεσης επικλήσεως των διατάξεων της συμφωνίας αυτής και των παραρτημάτων της «ενώπιον του Δικαστηρίου ή των δικαστηρίων των κρατών μελών» (ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως 94/800).

Προς αξιολόγηση του παραδεκτού των λόγων ακυρώσεως που προβάλλει η Πορτογαλική Κυβέρνηση, πρέπει να διαπιστωθεί το αποτέλεσμα που αναπτύσσουν οι διεθνείς συμφωνίες εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως και μάλιστα, ειδικότερα, υπό το φως της νομολογίας σχετικά με την Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου.

15. Το άρθρο 228, παράγραφος 7, της Συνθήκης ΕΚ προβλέπει ότι οι συμφωνίες που συνάπτει η Κοινότητα — υπό τους όρους που καθορίζονται στο ίδιο άρθρο — με ένα ή περισσότερα κράτη ή με διεθνείς οργανισμούς «δεσμεύουν τα όργανα της Κοινότητας και τα κράτη μέλη». Επομένως, οι διεθνείς συμφωνίες αποτελούν πηγές δικαίου τις οποίες τα όργανα οφείλουν να τηρούν. Όπως έγινε δεκτό με την απόφαση

¹³ — Συλλογή 1994, σ. I-4973.

Haegeman το 1974, δεδομένου ότι οι συμφωνίες αυτές αποτελούν «όσον αφορά την Κοινότητα, πράξεις οργάνου της Κοινότητας, υπό την έννοια του άρθρου 177, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β' (...), αποτελούν, από της θέσεώς τους σε ισχύ, αναπόσπαστο μέρος της κοινοτικής έννομης τάξεως»¹⁴. Εντεύθεν συνάγεται ότι τα κοινοτικά όργανα, όταν εκδίδουν πράξεις παραγωγού δικαίου, οφείλουν να τηρούν τους κανόνες που προέρχονται από διεθνείς συμφωνίες, και μάλιστα από την ημερομηνία συνάψεώς τους. Μια ενδεχόμενη σύγκρουση μεταξύ των κανόνων του κοινοτικού δικαίου και των κανόνων τέτοιων συμφωνιών συνιστά, κατ' αρχήν, πλημμέλεια η οποία δικαιολογεί την ακύρωση της κοινοτικής πράξεως.

Το Δικαστήριο, κατά την εκτέλεση της αποστολής του περί διασφάλισης του σεβασμού του κοινοτικού δικαίου και, συνακόλουθα, όλων των νομικών κανόνων που παράγουν αποτελέσματα εντός της έννομης αυτής τάξεως, συμπεριλαμβανομένων, ενδεχομένως, των διεθνών συμφωνιών που έχει συνάψει τη Κοινότητα, έχει δεχθεί ότι είναι αρμόδιο να αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις επί της ερμηνείας των συμφωνιών αυτών, τούτο δε προκειμένου να «διασφαλίσει την ομοιόμορφη εφαρμογή τους εντός της Κοινότητας»¹⁵. Ακολούθως, με πολυάριθμες αποφάσεις αφορώσες την ερμηνεία διεθνών συμφωνιών, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι, προκειμένου να διαπιστωθεί αν ένας κανόνας διεθνούς συμφωνίας εφαρμόζεται απευθείας εντός της έννομης τάξεως των κρατών μελών, πρέπει, αφενός, να εξετάζεται αν έχει σαφές,

ακριβές και ανεπιφύλακτο περιεχόμενο και, αφετέρου, να αναλύεται το περιεχόμενο αυτό υπό το φως του σκοπού και του πλαισίου της¹⁶.

16. Στην ειδική περίπτωση των κανόνων που περιέχονται στη ΓΣΔΕ ή στις συμφωνίες που έχουν συναφθεί στο πλαίσιο της ΓΣΔΕ, ο κοινοτικός δικαστής έχει κηρύξει, κατ' αρχήν, εαυτόν αναρμόδιο, τόσο σε σχέση με την ερμηνεία των κανόνων της ΓΣΔΕ όσο και για την εκτίμηση του σύννομου χαρακτήρα πράξεων του κοινοτικού δικαίου που αντιβαίνουν προς τους κανόνες αυτούς και έχει, κατά συνέπεια, αρνηθεί να αναγνωρίσει στους διεθνείς αυτούς κανόνες τον χαρακτήρα κριτηρίων ελέγχου της νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων.

Επανερχομαι όμως στη συλλογιστική βάσει της οποίας το Δικαστήριο απέκλεισε την ύπαρξη αρμοδιότητάς του. Η υπόθεση International Fruit Company κ.λπ. του 1972¹⁷ αφορούσε το κύρος τριών κανονισμών σχετικών με την κοινή οργάνωση αγοράς στον τομέα των οπωροκηπευτικών, οι οποίοι φέρονταν ότι αντέβαιναν προς το άρθρο XI της ΓΣΔΕ. Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι είναι αρμόδιο να αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις επί του κύρους των πρά-

14 — Απόφαση της 30ής Απριλίου 1974, 181/73 (Συλλογή τόμος 1974, σ. 449, ειδικότερα σκέψεις 2 έως 6).

15 — Συνάφως, βλ. την προαναφερθείσα απόφαση Haegeman, σκέψη 6.

16 — Βλ. τις αποφάσεις της 5ης Φεβρουαρίου 1976, 87/75, Bresciani (Συλλογή τόμος 1976, σ. 57, σκέψη 16) της 9ης Φεβρουαρίου 1982, 270/80, Harlequin και Simons (Συλλογή 1982, σ. 329, σκέψεις 14 εκ.) της 29ης Απριλίου 1982, 17/81, Pabst & Richard (Συλλογή 1982, σ. 1331, σκέψεις 26 και 27) της 26ης Οκτωβρίου 1982, 104/81, Kupferberg (Συλλογή 1982, σ. 3641, σκέψεις 11 έως 14 και 23) της 30ής Σεπτεμβρίου 1987, 12/86, Demirel (Συλλογή 1987, σ. 3719, σκέψη 14) της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, C-192/89, Sevince (Συλλογή 1990, σ. 1-3461, σκέψη 15) της 31ης Ιανουαρίου 1991, C-18/90, Kziber (Συλλογή 1991, σ. 1-199, σκέψη 15), και της 5ης Ιουλίου 1994, C-432/92, Αναστασίου κ.λπ. (Συλλογή 1994, σ. 1-3087).

17 — Απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1972, 21/72 έως 24/72 (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 279).

ξων των οργάνων της Κοινότητας, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία ο λόγος που μπορεί να θεμελιώσει την ακυρότητά τους απορρέει από την αντίθεσή τους προς κανόνα διεθνούς δικαίου, πλην όμως δέχθηκε ότι «το ασυμβίβαστο μιας κοινοτικής πράξεως προς διάταξη διεθνούς δικαίου μπορεί να επηρεάζει το κύρος της πράξεως αυτής μόνον εφόσον η Κοινότητα δεσμεύεται από αυτή τη διάταξη». Ακολούθως, επιβεβαίωσε μεν ότι είναι αρμόδιο να εξετάζει τους «λόγους ακυρότητας που αντλούνται από το διεθνές δίκαιο», πλην όμως εξάρτησε την άσκηση της ελεγκτικής του αρμοδιότητας από την προϋπόθεση να μπορεί να γίνει επίκληση των κανόνων της ΓΣΔΕ ενώπιον εθνικού δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, δέχθηκε ότι, «σε περίπτωση που η ακυρότητα προβάλλεται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, πρέπει περαιτέρω η διάταξη αυτή να γεννά υπέρ των πολιτών της Κοινότητας το δικαίωμα να την επικαλούνται ενώπιον του Δικαστηρίου» (σκέψεις 4 έως 9).

Επομένως, το Δικαστήριο προέβη στην εξέταση του εάν οι διατάξεις της ΓΣΔΕ «γεννούν υπέρ των πολιτών της Κοινότητας το δικαίωμα να τις επικαλούνται ενώπιον δικαστηρίου, προκειμένου να προσβάλλουν το κύρος κοινοτικής πράξεως». Περαιτέρω, εξέθεσε ότι, για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, «πρέπει να ερευνηθεί το πνεύμα, η οικονομία και η διατύπωση της Γενικής Συμφωνίας» (σκέψεις 19 και 20). Κατόπιν της αναλύσεως των χαρακτηριστικών της συμφωνίας της ΓΣΔΕ, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι πολίτες δεν μπορούν να επικαλούνται τις διατάξεις της συμφωνίας αυτής ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, τούτο δε κυρίως για δύο λόγους: πρώτον, λόγω της μεγάλης

ελαστικότητας των διατάξεών της, που παρέχουν πολλαπλές δυνατότητες παρεκκλίσεως και, ειδικότερα, την ευχέρεια στα κράτη να λαμβάνουν μονομερή μέτρα σε περιπτώσεις εξαιρετικών δυσχερειών, και, δεύτερον, λόγω του ελλειπούς χαρακτήρα του συστήματος που προβλέπεται για την επίλυση των διαφορών μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών. Εντεύθεν το Δικαστήριο συνήγαγε ότι, μολονότι, δυνάμει της Συνθήκης ΕΚ, η Κοινότητα ανέλαβε αρμοδιότητες που προηγουμένως ασκούσαν τα κράτη μέλη στο πεδίο εφαρμογής της ΓΣΔΕ και μολονότι οι διατάξεις της συμφωνίας αυτής πρέπει να θεωρούνται ως δεσμευτικές στο εσωτερικό της κοινοτικής έννομης τάξεως, οι πολίτες δεν μπορούν, παρά αυτά, να επικαλούνται τη Γενική Συμφωνία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και ότι, συνεπώς, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφαινεται επί του ασυμβίβαστου μεταξύ μιας πράξεως του κοινοτικού δικαίου και ενός κανόνα της ΓΣΔΕ, οσάκις το ζήτημα του κύρους εγείρεται δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης¹⁸. Μεταγενέστερα, με τις αποφάσεις SIOT, SPI και SAMI, και Chiquita Italia¹⁹, το Δικαστήριο, στηριζόμενο στην ίδια συλλογιστική, κήρυξε εαυτόν αναρμόδιο επίσης για την ερμηνεία των κανόνων της ΓΣΔΕ στο πλαίσιο προδικαστικών ερωτημάτων που του είχαν υποβληθεί δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης.

17. Με την απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994, Γερμανία κατά Συμβουλίου, στην οποία παραπέμπουν οι διάδικοι, αυτή η αρχή της περιορισμένης αρμοδιότητας του κοινοτικού δικαστή επεκτάθηκε επίσης στις διαδικασίες προσφυγών που στηρίζονται στο άρθρο 173

18 — Βλ., υπ' αυτήν την έννοια, την απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 1973, 97/3, Schlüter (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 709, σκέψη 27).

19 — Αποφάσεις της 16ης Μαρτίου 1983, 266/81, SIOT (Συλλογή 1983, σ. 731, σκέψη 12), και 267/81 έως 269/81, SPI και SAMI (Συλλογή 1983, σ. 801, σκέψεις 23 και 24), καθώς και απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1995, C-469/93, Chiquita Italia (Συλλογή 1995, σ. I-4533, σκέψεις 25 έως 29).

της Συνθήκης. Στην απόφαση αυτή, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι η μεγάλη ελαστικότητα των κανόνων της ΓΣΔΕ όπως και του συστήματος επιλύσεως των διαφορών όχι μόνο σημαίνουν ότι «ένας ιδιώτης υπήκοος κράτους μέλους της Κοινότητας δεν μπορεί να στηριχθεί [στους κανόνες της ΓΣΔΕ] για να αμφισβητήσει τη νομιμότητα κοινοτικής πράξης, [αλλά επιπλέον] δεν επιτρέπουν στο Δικαστήριο να λάβει υπόψη του τις διατάξεις της Γενικής Συμφωνίας προκειμένου να εκτιμήσει τη νομιμότητα ενός κανονισμού στο πλαίσιο προσφυγής που ασκήθηκε από κράτος μέλος δύναμι του άρθρου 173, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης» (σκέψη 109). Με άλλα λόγια, αφού η συμφωνία της ΓΣΔΕ, θεωρούμενη στο σύνολό της, δεν έχει απευθείας εφαρμογή, τούτο συνεπάγεται όχι μόνον ότι το εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να εφαρμόσει τους κανόνες της συμφωνίας και να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα σχετικό με ενδεχόμενη σύγκρουση μεταξύ των δύο αυτών πηγών δικαίου, αλλά επίσης ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφαινεται επί της νομιμότητας κοινοτικής πράξης που φέρεται ότι αντιβαίνει προς κανόνα της ΓΣΔΕ στο πλαίσιο ευθείας προσφυγής ακυρώσεως. Πράγματι, το Δικαστήριο θεωρεί ότι «οι διάφορες ιδιαιτερότητες [των κανόνων της ΓΣΔΕ] καθιστούν προφανές ότι οι κανόνες της Γενικής Συμφωνίας υπόκεινται σε ορισμένες προϋποθέσεις», γεγονός το οποίο δεν έχει καμία σχέση με το ενδεχόμενης ανεπιφύλακτο περιεχόμενο των ιδίων αυτών κανόνων, και ότι «από το πνεύμα, το γράμμα και την οικονομία της συμφωνίας δεν μπορεί να συναχθεί υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών να αναγνωρίσουν στους κανόνες αυτούς ισχύ κανόνων διεθνούς δικαίου με άμεση εφαρμογή εντός των εννόμων τάξεών τους». Το Δικαστήριο συνήγαγε εντεύθεν ότι, *ελλείψει ακριβώς τέτοιας υποχρέωσης*, δεν υποχρεούνται να ελέγχει τη νομιμότητα κοινοτικής πράξης η οποία επικρίνεται ως ασυμβίβαστη προς τους κανόνες της ΓΣΔΕ. Πάντοτε με την ίδια απόφαση Γερμανία κατά Συμβουλίου, το

Δικαστήριο, παραπέμποντας σε δύο προγενέστερες αποφάσεις²⁰, δέχθηκε ότι είναι αρμόδιο να ασκήσει αυτόν τον έλεγχο νομιμότητας μόνο σε δύο υποθετικές περιπτώσεις, ήτοι: «στην υποθετική περίπτωση κατά την οποία η Κοινότητα θέληρε να προβεί στην εκτέλεση μιας συγκεκριμένης υποχρέωσης ανεπιφύλακτα στο πλαίσιο της ΓΣΔΕ ή κατά την οποία η κοινοτική πράξη

20 — Η απόφαση Γερμανία κατά Συμβουλίου παραπέμπει ρητά σε δύο αποφάσεις οι οποίες, εκ πρώτης όψεως, αποτελούν εξαιρέσεις σε σχέση με τη γενική νομολογία περί των εννόμων αποτελεσμάτων των κανόνων της ΓΣΔΕ. Η πρώτη απόφαση εκδόθηκε στις 22 Ιουνίου 1989 στην υπόθεση 70/87, Fedoil κατά Επιτροπής (Σύλλογη 1989, σ. 1781). Στην υπόθεση αυτή, η εταιρία Fedoil αμφισβητούσε τη νομιμότητα αποφάσεως με την οποία η Επιτροπή είχε απορρίψει την καταγγελία που είχε υποβάλει η Fedoil δύναμι του άρθρου 3, παράγραφος 5, του κανονισμού (ΕΟΚ) 2641/84 του Συμβουλίου, της 17ης Σεπτεμβρίου 1984, για την ενίσχυση της κοινής εμπορικής πολιτικής, ιδίως στον τομέα της άμυνας κατά των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών (ΕΕ L 252, σ. 1). Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού προβλέπει ότι αθέμιτες εμπορικές πρακτικές είναι όλες οι πρακτικές τρίτων χωρών που είναι ασυμβίβαστες, στον τομέα του διεθνούς εμπορίου, είτε με το διεθνές δίκαιο είτε με τους γενικά αποδεκτούς κανόνες. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι οι συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 2 και 3 του κανονισμού παρέχουν στους ενδιαφερόμενους επιχειρηματίες το δικαίωμα «να επικαλούνται τις διατάξεις της ΓΣΔΕ στην καταγγελία που υποβάλλουν στην Επιτροπή, προκειμένου να αποδειχθεί ο αθέμιτος χαρακτήρας των εμπορικών πρακτικών από τις οποίες θεωρούν ότι ημιμυονταν». Στην περίπτωση αυτή, το Δικαστήριο θεωρεί ότι είναι αρμόδιο να «υποβάλει σε έλεγχο νομιμότητας την απόφαση της Επιτροπής που αποτελεί εφαρμογή των διατάξεων αυτών» (σκέψη 22). Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο δέχεται ότι, μολονότι, εν γένει, οι κανόνες της ΓΣΔΕ δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα, η ρητή παραπομπή που περιέχεται στον κανονισμό 2641/84 παρέχει, παρά ταύτα, στους πολίτες το δικαίωμα να επικαλούνται τους κανόνες αυτούς ενόσμων των δικαστηρίων. Η απόφαση αυτή φαίνεται να εντάσσεται στον γενικό νομολογιακό δόγμα σχετικά με την έλλειψη αναγνωρίσεως άμεσου αποτελεσματικού στους κανόνες της ΓΣΔΕ. Τούτο δεν μπορεί να γίνει δεκτό όσον αφορά την άλλη απόφαση στην οποία παρέπεμψε το Δικαστήριο στην υπόθεση Γερμανία κατά Συμβουλίου, ήτοι την απόφαση της 7ης Μαΐου 1991, C-69/89, Nakajima κατά Συμβουλίου (Σύλλογη 1991, σ. I-2069). Πράγματι, στην απόφαση αυτή, το Δικαστήριο εκκίνησε από την αρχή ότι οι διατάξεις της Γενικής Συμφωνίας δεσμεύουν την Κοινότητα και ότι το ίδιο ισχύει και για τον κώδικα αντανάμινγκ, «με τον οποίο τέθηκε σε εφαρμογή το άρθρο VI της Γενικής Συμφωνίας». Ως εκ τούτου, δέχθηκε, σε σχέση με την αμφισβήτηση του κύρους πράξεως εκδοθείσας προς εκπλήρωση των διεθνών υποχρεώσεων που απορρέουν από τον κώδικα αυτό, ότι οφείλει «να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση προς τις διατάξεις της Γενικής Συμφωνίας και τα μέτρα που έχουν θεσπιστεί για την εφαρμογή της» και, συνακόλουθα, να εξετάξει αν «το Συμβούλιο υπερέβη τα όρια αυτού του νομικού πλαισίου και αν, με τη βαλλόμενη διάταξη, παρέβη [τον] κώδικα αντανάμινγκ». Στην υπόθεση εκείνη, η εταιρία Nakajima προσέβαλε το ασυμβίβαστο του κανονισμού αντανάμινγκ (ΕΟΚ) 2423/88 του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 1988, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ ή επιδοτήσεων εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΕ L 209, σ. 1), προς τον κώδικα αντανάμινγκ, ήτοι τη συμφωνία περί εφαρμογής του άρθρου VI της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου που εγκρίθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 80/271/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Δεκεμβρίου 1979, περί συνάψεως των πολυμερών συμφωνιών που προέκυψαν από τις εμπορικές διαπραγματεύσεις 1973-1979 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/019, σ. 3). Φορών ότι η απόφαση αυτή αναπαράγει μάλλον στη γενική νομολογία σχετικά με τις διεθνείς συμφωνίες και απομακρύνεται από τα κριτήρια που εφαρμόζονται για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των συμφωνιών της ΓΣΔΕ έναντι των κανόνων του παραγόμενου κοινοτικού δικαίου.

παραπέμπει ευθέως σε ρητώς καθοριζόμενες διατάξεις της Γενικής Συμφωνίας» (σκέψη 111). Έτσι, παραπέμποντας σε μια νομολογία που δεν φαίνεται να συμπίπτει απόλυτα με την κλασική νομολογία σχετικά με την έλλειψη αμέσου αποτελέσματος των κανόνων της ΓΣΔΕ και, συνακόλουθα, τη δυνατότητα εφαρμογής τους από τον κοινοτικό δικαστή, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι οι κανόνες αυτοί δεν παράγουν δεσμευτικά αποτελέσματα εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως παρά μόνον, αφενός, στην περίπτωση κατά την οποία η προσβαλλόμενη πράξη εκτελεί τη Γενική Συμφωνία, ήτοι στην περίπτωση κατά την οποία υπάρχει λειτουργική σχέση μεταξύ των κανόνων της ΓΣΔΕ και των κανόνων του κοινοτικού δικαίου, και, αφετέρου, στην περίπτωση κατά την οποία η κοινοτική πράξη παραπέμπει ρητά στους διεθνείς κανόνες.

18. Η προαναφερθείσα νομολογία δημιουργεί σύγχυση: πράγματι, για να μπορούν η ΓΣΔΕ καθώς και οι συμφωνίες που συνάπτονται βάσει της Γενικής Συμφωνίας να αποτελούν πηγές δικαίου και, κατά συνέπεια, κριτήριο νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως, απαιτείται να μπορούν οι πολίτες να επικαλούνται τις διατάξεις της ενώπιον των δικαστηρίων. Η προϋπόθεση αυτή διατυπώθηκε για πρώτη φορά σε μια απόφαση που αφορούσε ένα προδικαστικό ερώτημα περί κύρους, ήτοι στο πλαίσιο διαδικασίας που ενέπιπτε στην αρμοδιότητα εθνικού δικαστηρίου. Στην περίπτωση της αποφάσεως *International Fruit Company κ.λπ.*, το Δικαστήριο απέκλεισε το άμεσο αποτέλεσμα των κανόνων της ΓΣΔΕ στηριζόμενο στην αρχή ότι δεν μπορούσε να γίνει επίκληση των κανόνων αυτών ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου και ότι, υπ' αυτές τις συνθήκες, δεν δικαιολογούνταν η υποβολή προδικαστικού ερωτήματος ως προς τη νομιμότητα κοινοτικής πράξεως υπό το φως των κα-

νόνων της οικείας συμφωνίας. Συναφώς, αρκεί η παρατήρηση ότι, κατ' αρχήν, ο έλεγχος του κύρους κοινοτικής πράξεως δεν εξαρτάται από το εάν οι κανόνες που προβάλλονται ως κριτήρια νομιμότητας έχουν απευθείας εφαρμογή στην περίπτωση κατά την οποία στην κοινοτική πράξη προσάπτεται ότι παραβιάζει είτε ιεραρχικούς υπέρτερους κοινοτικούς κανόνες είτε κανόνες διεθνούς δικαίου άλλους από εκείνους της Γενικής Συμφωνίας²¹. Ακόμη μεγαλύτερη σύγχυση δημιουργεί η έλλειψη δυνατότητας επικλήσεως των ιδίων διατάξεων της ΓΣΔΕ, πάντοτε ως κριτηρίου νομιμότητας, εκ μέρους των προνομούχων διαδικών, όπως είναι τα κράτη μέλη στις διαδικασίες ευθειών προσφυγών που στηρίζονται στο άρθρο 173 της Συνθήκης. Πράγματι, δεν υπάρχει κανένας λόγος για τον οποίο θα έπρεπε να εξαρτηθεί η λειτουργία της διεθνούς συμφωνίας, ως κριτηρίου νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων, από προϋποθέσεις που απαιτούνται συνήθως, εντός του ειδικού πλαισίου της κοινοτικής έννομης τάξεως, για την αναγνώριση του αμέσου αποτελέσματος των διατάξεων των διεθνών συμφωνιών που συνάπτει η Κοινότητα. Πολλώ μάλλον θεωρώ ότι ένας κανόνας που απορρέει από διεθνή συμφωνία μπορεί, κατ' αρχήν, λόγω του σαφούς, ακριβούς και ανεπιφύλακτου περιεχομένου του, να αποτελεί κριτήριο ελέγχου της νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων. Τούτο δεν σημαίνει — ενόψει του σχετικού κοινοτικού δικαίου — ότι ένας

21 — Το Δικαστήριο διενεργείσε προσφατά, απαντώντας σε ερώτημα περί κύρους σχετικά με τη σύγκριση ενός κανονισμού που είχε αναστείλει διεθνή συμφωνία με τη Γουατεμάλα και του κανόνα του διεθνούς εθμικού δικαίου που κωδικοποιείται στο άρθρο 65 της συμβάσεως της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών, ότι η δυνατότητα επικλήσεως των κανόνων διεθνούς εθμικού δικαίου δεν εξαρτάται από το άμεσο αποτέλεσμά τους, αφού οι κανόνες αυτοί δεσμεύουν την Κοινότητα, η οποία οφείλει να ασκεί τις αρμοδιότητές της τηρώντας το διεθνές δίκαιο. Πράγματι, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι ο ιδιώτης μπορεί να επικαλείται τους «κανόνες του θεμελιώδους φύσεως εθμικού διεθνούς δικαίου κατά το επίδικου κανονισμού, ο οποίος θεσπίστηκε κατ' εφαρμογήν των κανόνων αυτών και τον σφείει των δικαιωμάτων της προτιμησιακής μεταχειρίσεως» (απόφαση της 16ης Ιουνίου 1998, C-162/96, *Racke*, Συλλογή 1998, σ. I-3655, σκέψη 48).

κανόνας που έχει τα χαρακτηριστικά αυτά παρέχει οπωσδήποτε στους ιδιώτες έννομο συμφέρον για την προβολή των δικαιωμάτων αυτών ενώπιον των δικαστηρίων. Για να προκύψει το αποτέλεσμα αυτό εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως και για να μπορούν έτσι οι πολίτες να επικαλούνται ενώπιον των δικαστηρίων τις διατάξεις της συμφωνίας, πρέπει να προκύπτει από το γενικό πλαίσιο της συμφωνίας ότι οι ιδιώτες μπορούν να επικαλούνται τους κανόνες της ενώπιον των δικαστηρίων. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο φρονώ ότι ένας κανόνας που απορρέει από διεθνή συμφωνία μπορεί ενδεχομένως να μην έχει απευθείας εφαρμογή, χωρίς τούτο να σημαίνει ότι δικαιολογείται να στερείται οποιοδήποτε δεσμευτικού αποτελέσματος έναντι των κοινοτικών οργάνων και, συνακόλουθα, της λειτουργίας του ως (κοινοτικού) κριτηρίου νομιμότητας.

Επιπλέον, αν γινόταν δεκτό ότι η αρμοδιότητα του κοινοτικού δικαστή για την ερμηνεία και την εφαρμογή των κανόνων της ΓΣΔΕ περιορίζεται μόνο στην περίπτωση κατά την οποία οι επίμαχες πράξεις εκτελούν τους κανόνες αυτούς ή περιέχουν ρητή παραπομπή στους ίδιους αυτούς κανόνες θα ισοδυναμούσε με την εξάρτηση της εφαρμογής των κανόνων της συμφωνίας από την προϋπόθεση να έχει προσαρμοστεί η κοινοτική έννομη τάξη στη διεθνή συμφωνία μέσω πράξεως εκτελέσεως ή μεταφοράς και, κατά συνέπεια, θα ισοδυναμούσε με τον περιορισμό της σημασίας των διατάξεων του άρθρου 228, παράγραφος 7, της Συνθήκης, το οποίο, σύμφωνα με την ίδια την ερμηνεία του Δικαστηρίου, προβλέπει ότι οι διεθνείς συμφωνίες παράγουν αποτελέσματα εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως από τη στιγμή της συνάψεώς τους.

β) Η απευθείας εφαρμογή των κανόνων του ΠΟΕ και η σημασία της ενδέκατης αιτιολογικής σκέψης της αποφάσεως 94/800

19. Ενόψει των θεωρήσεων αυτών, έρχομαι στην ανάλυση των αποτελεσμάτων και, συνακόλουθα, της ενδεχόμενης απευθείας εφαρμογής — υπό την έννοια που προαναφέρθηκε — των κανόνων του ΠΟΕ. Όπως ορθώς έχει υπογραμμιστεί στη θεωρία, οι κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου διαφέρουν, από τη φύση τους, από εκείνους της προγενέστερης συμφωνίας ΓΣΔΕ: η συμφωνία ΓΣΔΕ ήταν μια συμφωνία με μεταβατικό χαρακτήρα, η οποία προέβλεπε ένα ελαστικό σύστημα όσον αφορά τις αρμοδιότητες των κρατών μελών, το οποίο περιόριζε τον δεσμευτικό χαρακτήρα των διαφόρων διατάξεών της και, σύμφωνα με την ίδια λογική, δεν προέβλεπε (όπως έχει υπογραμμιστεί το Δικαστήριο) ένα ορισμένο με ακρίβεια και κλειστό σύστημα επιλύσεως των διαφορών. Ωστόσο, ενόψει των προεκτεθέντων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα χαρακτηριστικά αυτά δεν αποκλείουν, κατ' αρχήν, τη δυνατότητα να έχει ένας συγκεκριμένος κανόνας διεθνούς συμφωνίας ειδικά δεσμευτικά αποτελέσματα για τα υποκείμενα διεθνούς δικαίου — και, κατά συνέπεια, για τα όργανά τους — τα οποία έχουν κυρώσει τη συμφωνία ή τα οποία (όπως η Κοινότητα στο πλαίσιο της ΓΣΔΕ του 1947) δεσμεύονται εμμέσως από τα αποτελέσματα αυτά. Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να ληφθεί υπόψη η διαδικασία τροποποιήσεως των συμφωνιών που αφορούν τη σταδιακή ελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, η οποία οδήγησε στην ίδρυση ενός διεθνούς οργανισμού θεσμικής φύσεως, όπως είναι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, ο οποίος έχει μια πιο ισροποιημένη και σταθερή δομή από τον οργανισμό που είχε ιδρυθεί με τη συμφωνία του 1947. Κυρίως, όμως, δεν μπορεί να παραγνωρισθεί το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός διατάξεων των συμφωνιών που έχουν προσαρτηθεί στη συμφωνία με την

ποία ιδρύθηκε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου θεμελιώνουν υποχρεώσεις και απαγορεύσεις με ανεπιφύλακτο χαρακτήρα, συνεπάγονται δε συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τα συμβαλλόμενα μέρη στο πλαίσιο των αμοιβαίων σχέσεών τους.

Επιπλέον, πρέπει να επισημανθεί η μεταρρύθμιση του συστήματος επιλύσεως των διαφορών, που έχει γίνει αντικείμενο εκτεταμένου σχολιασμού και σχετικά με την οποία έχει ορθώς υπογραμμιστεί ότι το σύστημα αφήνει πλέον ένα περιορισμένο περιθώριο αντιδράσεως στο κράτος που θεωρεί ότι είναι θύμα αθέμιτων ενεργειών εκ μέρους άλλου συμβαλλόμενου μέρους. Το γενικό σύστημα²² προβλέπει την ίδρυση ενός γενικού συμβουλίου, που απαρτίζεται από αντιπροσώπους όλων των μελών και ασκεί, μεταξύ άλλων, τα καθήκοντα οργάνου επιλύσεως των διαφορών (άρθρο IV, παράγραφος 3, της συμφωνίας για τον ΠΟΕ). Το όργανο επιλύσεως των διαφορών ορίζει μια ειδική ομάδα που αποφαίνεται με απόλυτη ανεξαρτησία επί της ενδεχόμενης παραβάσεως των κανόνων των συμφωνιών του ΠΟΕ (άρθρο 6, παράγραφος 1, του μνημονίου συμφωνίας περί των κανόνων και διαδικασιών που διέπουν την επίλυση των διαφορών). Η έκθεση της ειδικής ομάδας γίνεται δεκτή από το όργανο αυτό με την πλειοψηφία των παρόντων μελών. Η ομοφωνία απαιτείται μόνο σε περίπτωση

απορρίψεως της εκθέσεως, με συνέπεια να μην αρκεί το ενδεχόμενο βέτο του κράτους μέλους στο οποίο προοιάπτεται η παράβαση κανόνα του ΠΟΕ για να εμποδίσει την αποδοχή της εν λόγω εκθέσεως (άρθρο 16, παράγραφος 4, του προαναφερθέντος μνημονίου συμφωνίας για την επίλυση των διαφορών)²³.

20. Στην τελευταία αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως 94/800, σχετικά με τη σύναψη της συμφωνίας για τον ΠΟΕ, το Συμβούλιο δήλωσε ότι, «ως εκ φύσεως, δεν είναι δυνατή η άμεση επίκληση της συμφωνίας για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και των παραρτημάτων της ενώπιον του Δικαστηρίου ή των δικαστηρίων των κρατών μελών». Φαίνεται να θέλησε έτσι να περιορίσει τα αποτελέσματα της συμφωνίας και να ευθυγραμμιστεί με τη στάση των λοιπών συμβαλλόμενων μερών, που εκδήλωσαν τη

22 — Η συμφωνία για τα κλωστοϋφαντουργικά προβλέπει, όπως προαναφέρθηκε, ιδιαίτερο σύστημα διευθετήσεως των διαφορών, το οποίο υπερβαίνει του γενικού συστήματος (σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 2, του προαναφερθέντος μνημονίου συμφωνίας για τη διευθέτηση των διαφορών σχετικά με τις συμφωνίες του ΠΟΕ). Η εν λόγω συμφωνία ιδρύει ένα εποπτικό όργανο των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων (ΕΟΚΠ), το οποίο, στηρίζόμενο στις «πληροφορίες» και τις «γνωστοποιήσεις» των μερών της συμφωνίας και, σε περίπτωση απουσίας οποιασδήποτε «αμοιβαίας συμφωνηθείσας λύσεως κατά τη διάρκεια των ημερινών διαβουλεύσεων» που προβλέπει η εν λόγω συμφωνία και μετά από αίτηση οποιουδήποτε μέλους, προβαίνει σε «συστάσεις προς τα ενδιαφερόμενα μέλη» (άρθρο 8 της ΣΚΕ).

23 — Στις υποθέσεις στις οποίες οι αιτήσεις περί αντίθεσης προς τους κανόνες του ΠΟΕ κρίθηκαν απαράδεκτες, το Δικαστήριο δέχθηκε την αρμοδιότητά του από δύο απόψεις. Κατ' αρχάς, δέχθηκε ότι είναι αρμόδιο για την ερμηνεία, στο πλαίσιο της εκδόσεως προδικαστικών αποφάσεων, του άρθρου 50 της συμφωνίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (παράρτημα 1 Γ της συμφωνίας για τον ΠΟΕ), που προβλέπει την εξουσία των εθνικών δικαστηρίων να λαμβάνουν προσωρινά μέτρα όταν υπάρχει κίνδυνος προσβολής των δικαιωμάτων του δικαιούχου του σήματος. Κατά το Δικαστήριο, αφού στο εθνικό δικαστήριο και μόνον ενσπύεται να εκτιμηθεί την αναγκαιότητα λήψεως τέτοιων μέτρων, το δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να αποφανθεί επί των ερμηνευτικών προδικαστικών ερωτημάτων που γεννάει η εκτίμηση αυτή. Επιπλέον, το Δικαστήριο φρονεί ότι, «όταν μια διάταξη μπορεί να εφαρμοστεί τόσο σε καταστάσεις που εμπιπουν στο εθνικό δίκαιο όσο και σε καταστάσεις που εμπιπουν στο κοινοτικό δίκαιο, υφίσταται οπωσδήποτε κοινοτικό συμφέρον για ομοιόμορφη ερμηνεία της διατάξεως αυτής, ανεξάρτητα από τις συνθήκες υπό τις οποίες πρόκειται να εφαρμοστεί, προκειμένου να αποφευχθούν στο μέλλον ερμηνευτικές αποκλίσεις» (απόφαση της 16ης Ιουνίου 1998, C-53/96, Hermès, Συλλογή 1998, σ. I-3603, σκέψεις 31 και 32). Με την επακόλουθησάα απόφαση, που εκδόθηκε επί ευθείας προσφυγής που αίτησε η Ιταλική Δημοκρατία κατά κανονισμού του Συμβουλίου αφορώντος τις δασμολογικές ποσοστιαίες εισαγωγής ρυζιού, ο οποίος, κατά τους ισχυρισμούς της, ήταν αντίθετος προς το άρθρο XXIV, παράγραφος 6, της ΓΣΔΕ και, ειδικότερα, προς τα σημεία 5 επ. του μνημονίου συμφωνίας επί της ερμηνείας του άρθρου XXIV της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου του 1994, το Δικαστήριο απέριψε την ένσταση απαράδεκτη αυτού του λόγου ακυρώσεως, τονίζοντας ότι ο προβλεπόμενος κανονισμός σκοπούσε «να επιληφθείσασε συγκεκριμένη υποχρέωση αναληφθείσα στο πλαίσιο της ΓΣΔΕ» και ότι, κατά συνέπεια, «το Δικαστήριο υποδχρεούται να ελέγξει τη νομιμότητα του εν λόγω κανονισμού από πλευράς των κανόνων της ΓΣΔΕ» (απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 1998, C-352/96, Ιταλία κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1998, σ. I-6937, ειδικότερα σκέψεις 19 έως 21).

ρητή βούληση να περιορίσουν τη δυνατότητα επικλήσεως των διατάξεων της συμφωνίας αυτής ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

Μολονότι το κείμενο της αιτιολογικής σκέψης είναι σαφές, υφίστανται αμφιβολίες όσον αφορά τα αποτελέσματα που μπορεί να παράγει μια τέτοια δήλωση σε διεθνές επίπεδο, στις σχέσεις με τις τρίτες χώρες και σε κοινοτικό επίπεδο. Ως γνωστόν, η ερμηνεία της συμφωνίας που δίδεται μονομερώς στο πλαίσιο της εσωτερικής διαδικασίας κυρώσεως δεν μπορεί — εξαιρουμένου του μηχανισμού των επιφυλάξεων — να περιορίσει τα αποτελέσματα της συμφωνίας. Η ερμηνεία αυτή, κατά την οποία το αντικείμενο περιεχόμενο των διατάξεων της συμφωνίας υπεριοχέει της βουλήσεως που εκφράζεται με τις μονομερείς δηλώσεις που είναι ξένες προς αυτό, συνάδει προς το εθιμικό δίκαιο σχετικά με την ερμηνεία των συνθηκών, όπως έχει κωδικοποιηθεί με τη Σύμβαση της Βιέννης της 22ας Μαΐου 1969 και, ειδικότερα, με τα άρθρα της 31 έως 33²⁴. Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, «*Embodying customary international law, article 31 provides that a treaty must be interpreted in good faith in accordance with the ordinary meaning to be given its terms in their context and in light of its object and purpose. The text of the treaty is the primary source for interpretation, while external aids, such as “travaux préparatoires”, constitute a supplementary source*»²⁵.

Όσον αφορά τη σημασία μιας τέτοιας δηλώσεως στο εσωτερικό της κοινοτικής έννομης τάξεως, αρκεί να υπομνηστεί ότι οι συμφωνίες του ΠΟΕ, ως διεθνείς συμφωνίες, δεσμεύουν όλα τα κοινοτικά όργανα (δυνάμει του άρθρου 228, παράγραφος 7, της Συνθήκης, που έχει ήδη επανειλημμένα αναφερθεί) και συνιστούν, κατά συνέπεια, πηγή του κοινοτικού δικαίου, με αποτέλεσμα, αφενός, να υποχρεούνται το Δικαστήριο να διασφαλίζει την τήρησή τους τόσο από τα κοινοτικά όργανα όσο και από τα κράτη μέλη και, αφετέρου, να μη μπορεί το Συμβούλιο να περιορίσει, με πράξη του παράγωγου δικαίου, την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ούτε να αποφασίσει να αποκλείσει την αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων για την εφαρμογή των εν λόγω συμφωνιών²⁶.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο θεωρώ ότι, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, η δήλωση που περιέχεται στην ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της εν λόγω αποφάσεως έχει αμιγώς πολιτικό χαρακτήρα και δεν μπορεί, αφ' εαυτής, να έχει οποιαδήποτε επίπτωση στην αρμοδιότητα είτε του κοινοτικού είτε του εθνικού δικαστή για ερμηνεία των κανόνων των συμφωνιών του ΠΟΕ.

21. Είναι εξ ίσου άνευ σημασίας οι ενδεχόμενες δηλώσεις των λοιπών τρίτων χωρών που έχουν προσχωρήσει στις συμφωνίες του ΠΟΕ, οι οποίες αρνούνται το άμεσο αποτέ-

24 — Βλ., τελευταία, την προαναφερθείσα απόφαση Racke, σκέψεις 45 έως 48.

25 — Βλ., ιδίως, την απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της 3ης Φεβρουαρίου 1994, *Libyan Arab Jamahiriya κατά Τσαντ*.

26 — Συναφώς, βλ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Tesaurο της 13ης Νοεμβρίου 1997 στην υπόθεση *Hermès*, σημείο 24.

λεσμα των διατάξεων των συμφωνιών· οι δηλώσεις αυτές δεν έχουν καμία επίπτωση επί του περιεχομένου των διατάξεων αυτών και, συνακόλουθα, επί του δεσμευτικού τους αποτελέσματος στο εσωτερικό της κοινοτικής έννομης τάξεως. Με άλλα λόγια, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι δηλώσεις αυτές μπορούν, αφεαυτών, να περιορίσουν τον δεσμευτικό χαρακτήρα των συμφωνιών του ΠΟΕ, θεωρουμένων στο σύνολό τους, έναντι όλων των λοιπών συμβαλλομένων μερών. Αντιθέτως, η έλλειψη δεσμευτικού αποτελέσματος των κανόνων του ΠΟΕ, βάσει της αμοιβαιότητας των υποχρεώσεων που αναλαμβάνονται στο διεθνές πλαίσιο, θα μπορούσε να στηριχθεί στην πραγματική έλλειψη τήρησης μιας ή περισσότερων διατάξεων της συμφωνίας από συμβαλλόμενο κράτος, η οποία συνοδεύεται από την πραγματική έλλειψη κατάλληλων μέσων για την κύρωση των ενδεχομένων παραβάσεων και παραλείψεων εκ μέρους των κρατικών αρχών. Πράγματι, πρέπει να γίνει δεκτό, σύμφωνα με τον κανόνα του διεθνούς εθμικού δικαίου *inadimplenti non est adimplendum*, ότι η παράβαση διατάξεως συμφωνίας εκ μέρους τρίτης χώρας, εφόσον είναι ουσιώδης, μπορεί να δικαιολογήσει την αναστολή της συμφωνίας ή να την καταστήσει αδρανή είτε έναντι όλων των συμβαλλομένων κρατών είτε αποκλειστικά έναντι του κράτους που παρέβη τη συμφωνία (άρθρο 60 της Συμβάσεως της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών)²⁷. Αυτή η παράβαση θα μπορούσε επομένως να δικαιολογήσει την αναστολή της συμφωνίας για τον ΠΟΕ και,

συνακόλουθα, τη μη εφαρμογή των διατάξεων της συμφωνίας από τα δικαστήρια²⁸.

22. Ωστόσο, η μη εκτέλεση από συμβαλλόμενο μέρος δεν είναι ο μόνος λόγος που μπορεί να δικαιολογήσει την αναστολή και, συνακόλουθα, τη μη εφαρμογή από το Δικαστήριο της συμφωνίας για τον ΠΟΕ. Πράγματι, η συμφωνία για τον ΠΟΕ, όπως και οι λοιπές διεθνείς συμφωνίες που έχουν προσαρτηθεί σ' αυτήν, δεν αποκλείει τη δυνατότητα προσφυγής σε άλλους λόγους τερατισμού ή αναστολής της ισχύος της συμφωνίας, οι οποίοι προβλέπονται από το εθμικό δίκαιο και έχουν κωδικοποιηθεί με τα

27 — Είναι αληθές ότι, στην κοινοτική νομολογία, η μη εφαρμογή εκ μέρους των δικαστηρίων τρίτων χωρών των διεθνών κανόνων που απορρέουν από συμφωνίες δεν θεωρείται λόγος ικανός να αποκλείσει το δεσμευτικό χαρακτήρα των διατάξεων αυτών. Πράγματι, με την απόφαση *Kurzberg*, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι, «ενώ κάθε συμβαλλόμενο μέρος ευθύνεται για την πλήρη εκτέλεση των υποχρεώσεων που αναλαμβάνει, έχει, απεναντίας, την ευχέρεια να προσδιορίζει τα κατάλληλα νομικά μέσα για την επίτευξη του σκοπού αυτού στην έννομη τάξη του». Ωστόσο, «αν τα δικαστήρια του ενός από τα μέρη κρίνουν ότι ορισμένες διατάξεις της συμφωνίας έχουν απευθείας εφαρμογή [με αποτέλεσμα να δέχονται ότι οι πολίτες μπορούν να τις επικαλούνται], ενώ τα δικαστήρια του άλλου μέρους δεν δέχονται αυτήν την απευθείας εφαρμογή, το γεγονός αυτό δεν δύναται να συνιστά καθεαυτό έλλειψη αμοιβαιότητας κατά την εκτέλεση της συμφωνίας» (σκέψη 18). Συνεπώς, το Δικαστήριο φρονιμεύει να αποκλείσει τη δυνατότητα να συνιστά η έλλειψη αναγνωρίσεως της δυνατότητας επιλήψεως των κανόνων της συμφωνίας εκ μέρους των δικαστηρίων συμβαλλομένου κράτους έλλειψη εκτέλεσεως, η οποία δικαιολογεί τη μη τήρηση της ίδιας συνθήκης από τα κοινοτικά όργανα και η οποία αποκλείει, συνακόλουθα, τη δυνατότητα επιλήψεώς της από τους πολίτες εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως. Όπως ορθώς επισημαίνουν οι θεωρητικοί του δικαίου, αυτή η άποψη του κοινοτικού δικαστή δεν πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως, τοίτο αποκλείει ολοσχερώς τη δυνατότητα να ληφθεί υπόψη το δικαίωμα επιλήψεως των κανόνων της συμφωνίας ενώπιον του δικαστηρίου τρίτου κράτους και, κατά συνέπεια, υπό την έννοια ότι η μη τήρηση του διεθνούς κανόνα εκ μέρους των δικαστηρίων θα μπορούσε να δικαιολογήσει τη μη τήρηση των ίδιων διεθνών διατάξεων εκ μέρους του εθνικού ή του κοινοτικού δικαστηρίου. Παρ'όλαυτά, το χωρίο αυτό πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η αδυναμία επιλήψεως των διατάξεων της συμφωνίας ενώπιον των δικαστηρίων δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να έχει προβλέψει ένα τρίτο κράτος άλλα μέσα υπερασπίσεως των συμφερόντων και των δικαιωμάτων των ενδιαφερομένων και να εξαιρέσει, συνακόλουθα, η ύπαρξη ενός ελεγκτικού συστήματος προστασίας των δικαιωμάτων αυτών τις ανρκές συνέπειες της ενδεχόμενης παραλείψεως της τρίτης χώρας. Συναφώς, βλ. τις προαναφερθείσες προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Tesaro στην υπόθεση *Hermès*, σημεία 31 επ.

28 — Σύμφωνα με το άρθρο 60 της Συμβάσεως της Βιέννης, μια ουσιώδης παράβαση πολυμερούς συνθήκης από ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη «παρεχει το δικαίωμα» στο άλλο συμβαλλόμενο μέρος «που έχει τηγεί όπως ιδιαίτερος από την παράβαση» να επικαλεστεί την παράβαση αυτή ως λόγο αναστολής της εφαρμογής της συνθήκης στις σχέσεις μεταξύ του ίδιου και του κράτους που την παρέβη (παράγραφος 2, στοιχείο β'). Επομένως, η εξαίρεση αυτή επιτρέπει στα κοινοτικά όργανα να αποφασίσουν να αναστείλουν τη συμφωνία και να υιοθετήσουν, έναντι των κρατών που παρέβησαν τους κανόνες του ΠΟΕ, μέτρα και συμπεριφορές που αντιβαίνουν προς τις εν λόγω συμβατικές διατάξεις.

άρθρα 54 έως 64 της Συμβάσεως της Βιέννης (όπως είναι ο κανόνας *rebus sic stantibus*).

Η μη εφαρμογή, και συνακόλουθα η έλλειψη δεσμευτικού αποτελέσματος των κανόνων διεθνών συμφωνιών, θα μπορούσε να είναι επίσης επιβεβλημένη, ακόμη και ελλείψει αποφάσεως περί αναστολής ή περί αδράνειας της συμφωνίας, οσάκις η εκτέλεση υποχρεώσεως αναληφθείσας στο πλαίσιο του ΠΟΕ μπορεί να έχει ως συνέπεια για την Κοινότητα να διακυβευθεί η ισόρροπη λειτουργία της κοινοτικής έννομης τάξεως και η υλοποίηση των σκοπών που συνδέονται με αυτήν. Με άλλα λόγια, οσάκις η εκτέλεση των συμφωνιών του ΠΟΕ ενέχει παράβαση των κανόνων του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου ή των γενικών αρχών που έχουν αποκτήσει ισχύ συνταγματικών κανόνων εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως, το Δικαστήριο μπορεί, κατά την άποψή μου, να θεωρήσει παράνομη τη δέσμευση που αναλήφθηκε στο πλαίσιο της συμφωνίας και να μην εφαρμόσει τον κανόνα της συμφωνίας στην συγκεκριμένη περίπτωση. Μολονότι τούτο μπορεί να έχει ως συνέπεια παράνομη συμπεριφορά σε διεθνές επίπεδο καταλογιστέα στην Κοινότητα, το Δικαστήριο, το οποίο οφείλει να διασφαλίζει τη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας της κοινοτικής έννομης τάξεως, είναι υποχρεωμένο να μην εφαρμόζει τις διατάξεις που επιβάλλουν στα όργανα την πραγματοποίηση πράξεων ασυμβίβαστων προς την εύρυθμη λειτουργία και τους σκοπούς της Συνθήκης.

23. Με τα υπομνήματά του αντικρούσεως, το Συμβούλιο υποστηρίζει ότι οι συμφωνίες του ΠΟΕ προβλέπουν ένα αυτόνομο σύστημα επιλύσεως των διαφορών, το οποίο αφαιρεί από τον κοινοτικό δικαστή την αρμοδιότητα ερμηνείας και εφαρμογής των κανόνων των συμφωνιών. Κατά την άποψή μου, το

σύστημα που προβλέπουν οι συμφωνίες του ΠΟΕ και, ειδικότερα, το μνημόνιο συμφωνίας για την επίλυση των διαφορών δεν συνεπάγεται κανέναν περιορισμό των εξουσιών του Δικαστηρίου, αφενός, επειδή δεν προβλέπει την ίδρυση δικαστικού οργάνου, αλλά εμφανίζεται ως σύστημα συμβιβασμού των υποκειμένων διεθνούς δικαίου (πράγματι, το όργανο που λαμβάνει τις αποφάσεις ή διατυπώνει τις συστάσεις έχει πολιτικό χαρακτήρα και τα υποκείμενα του εσωτερικού δικαίου δεν έχουν πρόσβαση σ' αυτό) και, αφετέρου, επειδή η ίδρυση δικαστικού οργάνου του οποίου η αρμοδιότητα δεν θα περιοριζόταν στην ερμηνεία και την εφαρμογή της συμφωνίας, αλλά θα περιελάμβανε επίσης την εξουσία ακυρώσεως των κοινοτικών πράξεων και αποφάσεων θα ήταν ασυμβίβαστη προς την κοινοτική έννομη τάξη, αφού θα αντέβαινε προδήλως προς το άρθρο 164 της Συνθήκης ΕΚ²⁹. Εν πάση περιπτώσει, είναι αυτόνομο ότι ο εσωτερικός έλεγχος της τηρήσεως των κανόνων των συμφωνιών, εκ μέρους των κοινοτικών οργάνων και των κρατών μελών, δεν μπορεί παρά να παρέχει μεγαλύτερες εγγυήσεις εκτελέσεως των υποχρεώσεων που έχουν

29 — Όσον αφορά τη δυνατότητα συστάσεως, στο πλαίσιο διεθνούς συμφωνίας, συστημάτων επιλύσεως των διαφορών παράλληλων προς το προβλεπόμενο από τη Συνθήκη, βλ. την προαναφερθείσα απόφαση *Kupferberg*, με την οποία το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η σύσταση μικτών επιτροπών στο πλαίσιο της συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας της 22ας Ιουλίου 1972, οι οποίες είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση και την καλή εκτέλεση της συμφωνίας, δεν αρκούν για να «απολειτουργίσουν» κάθε εφαρμογή της συμφωνίας αυτής από τα δικαστήρια» (βλ. σκέψεις 19 και 20). βλ., επίσης, τη γνωμοδότηση 1/91 της 14ης Δεκεμβρίου 1991, σχετικά με το σχέδιο συμφωνίας μεταξύ της Κοινότητας και των χωρών της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών σχετικά με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (Σύλλογος 1991, σ. 1-6079), με την οποία το Δικαστήριο δέχθηκε ότι «η αρμοδιότητα της Κοινότητας επί θεμάτων διεθνών σχέσεων και η ικανότητά της να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες εμπεριέχει κατ' ανάγκην και την ευχέρεια να υποβάλλει εαυτήν στις αποφάσεις ενός δικαιοδοτικού οργάνου, το οποίο έχει ιδρυθεί ή οριστεί δυνάμει των συμφωνιών αυτών, όσον αφορά την ερμηνεία και την εφαρμογή των διατάξεών τους». Κατά συνέπεια, μια διεθνής συμφωνία που προβλέπει ένα τέτοιο δικαιοδοτικό σύστημα συμβιβάζεται, κατ' αρχήν, με το κοινοτικό δίκαιο. Εάν, όμως, η συμφωνία αυτή καθιερώνει ένα δικαιοδοτικό σύστημα του οποίου οι αποφάσεις δεσμεύουν το Δικαστήριο κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των κανόνων που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της κοινοτικής έννομης τάξεως, η συμφωνία αυτή επηρεάζει την ερμηνεία των κοινοτικών κανόνων και, συνακόλουθα, «θίγει το άρθρο 164 της Συνθήκης ΕΟΚ και, γενικότερα, τα ίδια τα θεμέλια της Κοινότητας» (βλ. σημείο IV, Σύλλογος 1991, σ. 1-6107).

αναληφθεί σε διεθνές επίπεδο και ότι, επομένως, συνάδει προς τους σκοπούς της συμφωνίας. Επιπλέον, το γεγονός ότι τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύθηκαν να προσφεύγουν στο σύστημα επιλύσεως των διαφορών που προβλέπουν οι συμφωνίες του ΠΟΕ για την επίλυση των διαφορών που προκύπτουν από παραβάσεις των συμφωνιών αυτών και από ενδεχόμενα αντίποινα δεν αποκλείει τη δυνατότητα των ιδίων αυτών μερών να ακυρώνουν τις εσωτερικές πράξεις που αντιβαίνουν ενδεχομένως προς τους κανόνες των συμφωνιών ή να επιβάλλουν συναφώς κυρώσεις.

24. Ενόψει των προεκτεθέντων, φρονώ ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, δεδομένου ότι πρόκειται για ευθεία προσφυγή βάσει του άρθρου 173 της Συνθήκης, ασκηθείσα από κράτος μέλος κατά πράξεως του Συμβουλίου, η επίκληση των συμφωνιών του ΠΟΕ από το προσφεύγον κράτος μέλος δεν εγείρει κανένα πρόβλημα παραδεκτού.

— *Επί της ουσίας:* α) *επί του βασιμίου των αιτιάσεων που αφορούν την παράβαση διατάξεων των συμφωνιών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και β) επί του βασιμίου των αιτιάσεων που συνδέονται με τη φερόμενη αντίθεση προς τους κανόνες των συμφωνιών*

25. α) Η Πορτογαλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση αντιβαίνει προς τους κανόνες του ΠΟΕ για τέσσερις λόγους. Η εν λόγω κυβέρνηση θέτει υπό αμφισβήτηση τον σύννομο χαρακτήρα της δυνατότητας που αναγνωρίζεται στην Ινδική Κυβέρνηση να επιβάλλει εκ νέου άλλου

είδους ειδικούς δασμούς και να εκδίδει άδειες εξαγωγής υπό όρους που δεν προβλέπονται στη συμφωνία του ΠΟΕ: η δυνατότητα αυτή αντιβαίνει, κατά την Πορτογαλική Κυβέρνηση, τόσο προς το άρθρο II της συμφωνίας της ΓΣΔΕ όσο και προς τις διατάξεις της συμφωνίας περί διαδικασιών εκδόσεως αδειών εισαγωγής (που περιέχεται στο παράρτημα 1 Α της συμφωνίας για τον ΠΟΕ). Επίσης παράνομη είναι, κατά την άποψή της, η ασυμμετρία μεταξύ των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η Κοινότητα και εκείνων που ανέλαβαν η Ινδία και το Πακιστάν όσον αφορά το άνοιγμα των αντίστοιχων αγορών τους κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, ιδίως ενόψει της δυνατότητας να δέχονται τις αιτήσεις παροχής εξαιρετικών διευκολύνσεων. Τέλος, δεν τηρήθηκε η υποχρέωση δημοσιεύσεως των διεθνών συμφωνιών που προβλέπεται στο άρθρο X της ΓΣΔΕ.

26. Πριν εξεταστεί το βάσιμο των αιτιάσεων αυτών, πρέπει να υπομνησθεί εν συντομία το περιεχόμενο των μνημονίων συμφωνίας.

Το μνημόνιο συμφωνίας με το Πακιστάν περιλαμβάνει σειρά υποχρεώσεων που αναλαμβάνει τόσο η Κοινότητα όσο και το εν λόγω τρίτο κράτος. Ειδικότερα, το Πακιστάν αναλαμβάνει την υποχρέωση να άρει όλους τους ποσοτικούς περιορισμούς που ισχύουν για πολυάριθμα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, τα οποία απαριθμούνται ειδικώς στο παράρτημα II του μνημονίου συμφωνίας. Ωστόσο, προβλέπεται για το Πακιστάν η δυνατότητα, εάν «βρεθεί σε κρίσιμη κατάσταση (...) οφειλόμενη σε σοβαρά προβλήματα του ισοζυγίου πληρωμών (...), να επιβάλει εκ νέου ποσοτικούς περιορισμούς, δυνάμει της ΓΣΔΕ του 1994 και της συμφωνίας του ΠΟΕ, μετά από προσήκουσες διαβουλεύσεις με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή» (σημείο 4). Η Επιτροπή αναλαμβάνει την υποχρέωση να διασφαλίσει την άρση, «πριν

από την έναρξη ισχύος του ΠΟΕ, όλων των περιορισμών που αφορούν επί του παρόντος τις εισαγωγές προϊόντων βιοτεχνίας και οικοτεχνίας του Πακιστάν» (σημείο 7) και «να εξετάζει ευνοϊκώς τις αιτήσεις παροχής εξαιρετικών διευκολύνσεων (ιδίως τις μεταφορές σε επόμενη χρήση, την εκ των προτέρων χρησιμοποίηση και τις μεταφορές από κατηγορία σε κατηγορία) που θα υποβάλει η Κυβέρνηση του Πακιστάν στο πλαίσιο της διαχείρισης των υφιστάμενων [δασμολογικών] περιορισμών» (σημείο 6).

Το μνημόνιο συμφωνίας με την Ινδία προβλέπει ότι η Ινδική Κυβέρνηση θα παγώσει τους δασμούς που επιβάλλει στα προϊόντα κλωστοϋφαντουργίας και τα είδη ενδύσεως που ρητώς απαριθμούνται στο παράρτημα του μνημονίου συμφωνίας και «θα κοινοποιήσει τους δασμούς αυτούς στη γραμματεία του ΠΟΕ εντός προθεσμίας 60 ημερών από της θέσεως σε ισχύ του ΠΟΕ». Ωστόσο, «αν η διαδικασία ενσωματώσεως που προβλέπεται στην παράγραφο 2, έκτο και όγδοο εδάφιο, της συμφωνίας για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα είδη ενδύσεως του ΠΟΕ δεν ολοκληρωθεί ή καθυστερήσει, οι συντελεστές που ισχύουν την 1η Ιανουαρίου 1990 θα αρχίσουν εκ νέου να εφαρμόζονται». Προβλέπεται επίσης ότι η Ινδική Κυβέρνηση θα μπορεί «να επιβάλει άλλου είδους ειδικούς δασμούς για ορισμένα προϊόντα» και ότι οι δασμοί αυτοί «θα εκφράζονται υπό μορφή εκατοστιαίου ποσοστού ad valorem ή ενός ποσού INR ανά είδος/τετραγωνικό μέτρο/χιλιόγραμμο, αν αυτό είναι υψηλότερο» (σημείο 2). Η Ινδική Κυβέρνηση δηλώνει ότι, στην περίπτωση κατά την οποία η Κοινότητα «θεωρεί ότι οι δασμοί αυτοί έχουν αρνητική επίπτωση» επί των εισαγωγών των προϊόντων αυτών, είναι πρόθυμη «να διοργανώσει, κατόπιν αιτήσεως, διαβούλευση [με την Κοινότητα] με σκοπό την επίλυση του ανακύψαντος προβλήματος κατά τρόπο ικανοποιητικό για κάθε ένα από τα μέρη» (σημείο 2). Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα οφείλει

να άρει, από 1ης Ιανουαρίου 1995, όλους τους περιορισμούς επί των ινδικών εξαγωγών προϊόντων βιοτεχνίας και οικοτεχνίας, σύμφωνα με το άρθρο 5 της συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ινδίας (σημείο 5). Η Κοινότητα αναλαμβάνει την υποχρέωση να εξετάζει ευνοϊκώς τις αιτήσεις παροχής «εξαιρετικών διευκολύνσεων που θα υποβάλει ενδεχομένως η Κυβέρνηση της Ινδίας πέραν των διευκολύνσεων που παρέχονται δυνάμει διμερών συμφωνιών» για συγκεκριμένες εισαγωγές που περιγράφονται ειδικά στο μνημόνιο συμφωνίας. Τέλος, προβλέπεται ότι η Κυβέρνηση της Ινδίας θα προσφύγει σε αυτές τις εξαιρετικές διευκολύνσεις υπό μορφή μεταφορών σε επόμενο έτος ποσοτώσεων και μεταφορών μεταξύ κατηγοριών ανάλογα με τις υφιστάμενες δυνατότητες, μέχρι την εξάντληση των ποσοτώσεων (σημείο 6).

27. Με αυτόν τον πρώτο λόγο ακυρώσεως, η Πορτογαλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το γεγονός ότι το σημείο 2 του μνημονίου συμφωνίας που συνάφθηκε με την Ινδία προβλέπει ότι το κράτος αυτό θα μπορεί να «επιβάλει άλλου είδους ειδικούς δασμούς για ορισμένα προϊόντα» και να επιβάλει τους δασμούς αυτούς βάσει της αξίας των εμπορευμάτων ή σε συνάρτηση προς τα «παρασχεθέντα από την Κοινότητα στοιχεία σχετικά με τις τιμές εξαγωγής» συνιστά ένα δικαίωμα που αντιβαίνει προδήλως προς την υποχρέωση παγίωσης των δασμών που προβλέπεται στο άρθρο II της ΓΣΔΕ. Το γεγονός ότι προβλέπεται η δυνατότητα της Κυβερνήσεως της Ινδίας να τροποποιήσει το σύστημα των δασμών στην περίπτωση κατά την οποία οι δασμοί «έχουν αρνητική επίπτωση» επί των εξαγωγών της Κοινότητας δεν αίρει, κατά το προσφεύγον κράτος μέλος, τον παράνομο χαρακτήρα του συστήματος αυτού.

Ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως που προβάλλει η Πορτογαλική Κυβέρνηση αφορά, όπως

προαναφέρθηκε, τη διαδικασία εκδόσεως των αδειών εξαγωγής. Πράγματι, από το παράρτημα του μνημονίου συμφωνίας με την Ινδία προκύπτει ότι η χώρα αυτή θα εξακολουθήσει να χορηγεί ειδικές άδειες εξαγωγής (που χαρακτηρίζονται με τη συντομογραφία LSI). Κατά το προσφεύγον κράτος, οι άδειες αυτές χορηγούνται υπό κανονικές συνθήκες από την Κυβέρνηση σε Ινδούς εξαγωγείς, οι οποίοι τις μεταπωλούν σε επιχειρηματίες άλλων χωρών ή σε Ινδούς εισαγωγείς: επομένως, δεν χορηγούνται στους αλλοδαπούς που έχουν την πρόθεση να εξαγάγουν προς την Ινδία, αλλά σε ημεδαπούς επιχειρηματίες που τις μεταπωλούν ακολούθως σε μια τιμή η οποία δεν ελέγχεται από τις κρατικές αρχές. Το σύστημα αντιβαίνει προς τους κανόνες περί των διαδικασιών που προβλέπονται στη συμφωνία που περιέχεται στο παράρτημα 1 Α της συμφωνίας για τον ΠΟΕ.

Η συμφωνία αυτή προβλέπει δύο διαδικασίες εκδόσεως αδειών εισαγωγής: η πρώτη διαδικασία επιβάλλει την αυτόματη χορήγηση των αδειών σε όλους τους επιχειρηματίες που υποβάλλουν σχετική αίτηση (άρθρο 2), ενώ η δεύτερη δεν προβλέπει τη χορήγηση, αλλά απαγορεύει στα κράτη μέλη να εισάγουν στο εμπόριο των προϊόντων περιορισμούς πέραν των αποτελεσμάτων που προκαλούνται από την επιβολή ορισμένου ποσοτικού περιορισμού. Πάντοτε στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, προβλέπεται ότι τα κράτη μέλη πρέπει να γνωστοποιούν τη συνολική ποσότητα των ποσοτώσεων εισαγωγής, υπό μορφή όγκου και/ή αξίας, καθώς και τις ημερομηνίες ανοίγματος και κλεισίματος των περιόδων εφαρμογής καθώς και κάθε σχετική τροποποίηση (άρθρο 3, στοιχείο β'). Εφόσον έχει θεσπιστεί το σύστημα εκδόσεως των αδειών, «κάθε πρόσωπο, επιχείρηση ή όργανο που πληροί τις νόμιμες και διοικητικές προϋποθέσεις που επιβάλλει η χώρα εισαγωγής, νομιμοποιείται

με ίσους όρους να υποβάλει αίτηση και να λαμβάνεται υπόψη κατά τη χορήγηση των αδειών». Σε περίπτωση απορρίψεως της αιτήσεως, ο αιτών μπορεί να ζητήσει να του ανακοινωθούν οι λόγοι της απόφασής, να ασκήσει προσφυγή ή να ζητήσει την επανεξέταση της αιτήσεως σύμφωνα με τη νομοθεσία ή τις εσωτερικές διαδικασίες του κράτους μέλους εισαγωγής (άρθρο 3, στοιχείο ε').

28. Ο τρίτος λόγος του ασυμβίβαστου προς τους κανόνες του ΠΟΕ ανάγεται στη συμμετρία μεταξύ των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει τα συμβαλλόμενα μέρη. Ειδικότερα, η Πορτογαλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι, στην πραγματικότητα, η Ινδία και το Πακιστάν συμφώνησαν να προβούν σε ένα «αβέβαιο» άνοιγμα των αγορών τους, αφού, αφενός, η Ινδία διατήρησε τη δυνατότητα να επιβάλει εκ νέου ειδικούς δασμούς κατά τρόπο αυθαίρετο και κατά το δοκούν και να διατηρήσει σε ισχύ το σύστημα των ειδικών αδειών και, αφετέρου, η Επιτροπή ανέλαβε τη δέσμευση να παράσχει εξαιρετικής φύσεως διευκολύνσεις και να κάνει δεκτές τις αιτήσεις παρεκκλίσεων από τις δασμολογικές ποσοτώσεις που έχουν οριστεί για την εισαγωγή κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων από τα εδάφη αυτά. Αυτό το σύστημα ελαστικότητας δημιουργεί μια συνολική ποσότωση εισαγωγής για όλες τις κατηγορίες κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, αναιρώντας τους ποσοτικούς περιορισμούς που επιβάλλονται για κάθε κατηγορία κλωστοϋφαντουργικών με σκοπό την προστασία των κοινοτικών παραγωγών και, επιπλέον, συνεπάγεται μια ραγδαία επιτάχυνση της διαδικασίας ελευθερώσεως που έχει ξεκινήσει στο πλαίσιο της συμφωνίας για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα που έχει προσαρτηθεί στη συμφωνία για τον ΠΟΕ. Αυτή η ασυμμετρία αντι-

βαίνει προδήλως προς τα άρθρα 4 και 7 της ΣΚΕ.

Πρέπει να υπομνηστεί ότι το άρθρο 4 της ΣΚΕ προβλέπει, στην παράγραφο του 2, ότι «η εισαγωγή μεταβολών (...) των πρακτικών, των κανόνων, των διαδικασιών (...) κατά την εφαρμογή ή τη διαχείριση των εν λόγω περιορισμών που έχουν κοινοποιηθεί ή εφαρμόζονται δυνάμει της [ΣΚΕ] δεν είναι σκόπιμο να διαταράσσει την ισορροπία των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων μεταξύ των ενδιαφερομένων μελών δυνάμει της παρούσας συμφωνίας» ούτε να «να διακόπτει τις συναλλαγές» σχετικά με τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα. Επιπλέον, το άρθρο 7 προβλέπει στην παράγραφο του 1 ότι όλα τα μέλη αναλαμβάνουν «δράσεις που κρίνουν αναγκαίες για να συμμορφωθούν με τους κανόνες και τις υποχρεώσεις της ΓΣΔΕ του 1994». Μεταξύ άλλων, οφείλουν «να αποφύγουν τη διακριτική μεταχείριση των εισαγωγών των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και των ειδών ένδυσης» (στοιχείο γ').

29. Πριν αναλυθούν οι αιτιάσεις αυτές, οι οποίες θα εξεταστούν από κοινού, ενόψει της προφανούς συνάφειας που υφίσταται μεταξύ των διαφόρων επιχειρημάτων, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι διατάξεις του ΠΟΕ των οποίων έχει γίνει επίκληση ως στοιχείων του ελέγχου της νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων έχουν σαφές, ακριβές και ανεπιφύλακτο περιεχόμενο: το άρθρο II της συμφωνίας της ΓΣΔΕ προβλέπει ρητή απαγόρευση επιβολής νέων περιορισμών στις εισαγωγές, ενώ η συμφωνία για τις διαδικασίες εκδόσεως αδειών εισαγωγής, που έχει προσαρτηθεί στη συμφωνία για τον ΠΟΕ, επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη ακριβείς υποχρεώσεις όσον αφορά τη θέσπιση εσωτερικών συστημάτων εκδόσεως των αδειών. Τα άρθρα 4 έως 7 της ΣΚΕ απαγορεύουν ρητά τα μέτρα που μπορούν να έχουν επίπτωση επί του

«εναρμονισμένου» συστήματος στο πλαίσιο του ΠΟΕ και επί της διαδικασίας ελευθερώσεως που προβλέπει η ίδια συμφωνία.

Ενόψει του προαναφερθέντος περιεχομένου των κανόνων των προσβαλλομένων διμερών συμφωνιών — ιδίως δε της συμφωνίας που συνάφθηκε με την Ινδία — και των κανόνων των πολυμερών συμφωνιών, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι υφίσταται μια δυσαρμονία μεταξύ των κανόνων του ΠΟΕ τους οποίους επικαλείται η Πορτογαλική Δημοκρατία και εκείνων των διμερών συμφωνιών, τούτο δε ως προς όλες τις πτυχές στις οποίες αναφέρεται το προσφεύγον κράτος. Ωστόσο, φρονώ ότι το γεγονός ότι το περιεχόμενό τους παρουσιάζει διαφορές δεν συνεπάγεται την ύπαρξη ασυμβίβαστου μεταξύ των πολυμερών συμφωνιών του ΠΟΕ και των επίμαχων διμερών συμφωνιών, αλλά συνιστά απλώς μια τροποποίηση των εν λόγω πολυμερών συμφωνιών. Δυνάμει του διεθνούς εθιμικού δικαίου, τα συμβαλλόμενα μέρη μιας πολυμερούς συμφωνίας μπορούν, κατ' αρχήν, να τροποποιήσουν, με μεταγενέστερη διμερή συμφωνία, τις αμοιβαίες σχέσεις τους, εφόσον, όπως προβλέπεται στο άρθρο 41, παράγραφος 1, στοιχείο β', της Συμβάσεως της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών, που αποτυπώνει έναν εθιμικό κανόνα, η τροποποίηση «i) δεν θίγει ούτε την άσκηση των δικαιωμάτων που αντλούν από την συνθήκη τα λοιπά συμβαλλόμενα μέρη ούτε την εκτέλεση των υποχρεώσεών τους και ii) δεν αφορά διάταξη από την οποία δεν επιτρέπεται να παρέκκλιση εάν δεν υπάρχει ασυμβίβαστο με την πραγματική υλοποίηση του αντικειμένου και του σκοπού της συνθήκης, θεωρουμένης στο σύνολό της». Κατά συνέπεια, για να μπορεί μια διμερής συμφωνία να θεωρηθεί ασυμβίβαστη προς μια προγενέστερη πολυμερή συμφωνία, πρέπει — καθόσον τούτο έχει σημασία εν προκειμένω — να θίγει ουσιωδώς τα αποτελέσματα της πρώτης

συμφωνίας και, ειδικότερα, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών που δεν μετέσχαν στη σύναψη της δεύτερης συμφωνίας. Όπως ορθώς παρατηρεί η Επιτροπή, το ενδεχόμενο ασυμβίβαστο δεν συνιστά, από απόψεως διεθνούς δικαίου, λόγο ακυρότητας της μεταγενέστερης διμερούς συμφωνίας, αλλά μπορεί να έχει, κατά περίπτωση, ως αποτέλεσμα μια παράνομη συμπεριφορά της Κοινότητας σε διεθνές επίπεδο έναντι των συμβαλλομένων μερών της προγενέστερης πολυμερούς συμφωνίας.

Εν πάση περιπτώσει, εν προκειμένω, είναι πρόδηλον ότι η συμφωνία μεταξύ της Κοινότητας και της Ινδίας, όπως και η συμφωνία μεταξύ της Κοινότητας και του Πακιστάν, όχι μόνο δεν έχουν καμία επίπτωση στις σχέσεις μεταξύ των συμβαλλομένων μερών των δύο διμερών συμφωνιών και των μερών που προσχώρησαν στις συμφωνίες του ΠΟΕ, αλλά, επιπλέον, ουδόλως διακυβεύουν τις αμοιβαίες υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο των διεθνών διαπραγματεύσεων. Συναφώς, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως, το γεγονός ότι ένα κράτος μέλος της Κοινότητας, όπως η Πορτογαλική Δημοκρατία, υφίσταται μειονεκτήματα λόγω του περιεχομένου των διμερών συμφωνιών είναι άνευ σημασίας για τους σκοπούς της εξετάσεως αυτής της πτυχής του σύννομου χαρακτήρα των δύο διμερών συμφωνιών. Μολονότι τα κράτη μέλη της Κοινότητας προσχώρησαν αυτόνομα στις συμφωνίες του ΠΟΕ, δεν μπορούν, παρά ταύτα, εξαιτίας της φύσεως των συμφωνιών αυτών ως μικτών, να θεωρούνται ως τρίτοι σε σχέση με διμερή συμφωνία, όπως είναι η εν προκειμένω επίμαχη, η οποία συνάφθηκε από την Κοινότητα μετά την έναρξη ισχύος των πολυμερών συμφωνιών. Πράγματι, οι προσβαλλόμενες συμφωνίες συνάφθηκαν από το Συμβούλιο βάσει της αποκλειστικής του αρμοδιότητας στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής. Η αρμοδιότητα αυτή του έχει χορηγηθεί ρητά από τη Συνθήκη ΕΚ (άρθρο 113) και του

έχει, επομένως, μεταβιβαστεί απευθείας από τα κράτη μέλη. Εντεύθεν απορρέει ότι η Πορτογαλική Δημοκρατία πρέπει να θεωρηθεί ως συμβαλλόμενο μέρος όχι μόνο στις πολυμερείς συμφωνίες του ΠΟΕ αλλά επίσης στις διμερείς συμφωνίες που συνάφθηκαν, αντιστοίχως, με την Ινδία και το Πακιστάν.

Όσον αφορά το περιεχόμενο των κανόνων των επίμαχων συμφωνιών, φρονώ ότι, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος κράτους, προάγουν την ενσωμάτωση των αγορών κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων των συμβαλλομένων κρατών και, συνακόλουθα, συνάδουν προς τους σκοπούς των πολυμερών συμφωνιών των οποίων έχει γίνει επίκληση, τόσο στις αμοιβαίες σχέσεις όσο και στις σχέσεις με τις λοιπές τρίτες χώρες που έχουν προσχωρήσει στον ΠΟΕ. Από τις δηλώσεις των διαδίδικων προκύπτει ότι η Ινδία και το Πακιστάν πρότειναν ως παραχώρηση, προκειμένου να κινηθεί η διαδικασία ελευθερώσεως, το άνοιγμα ασήμαντων ποσοστώσεων και ότι η διαπραγμάτευση των διμερών συμφωνιών με τα κράτη αυτά αποφασίστηκε ακριβώς προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της συμφωνίας για τον ΠΟΕ, που έγκειται στο σταδιακό και πλήρες άνοιγμα των αντίστοιχων αγορών. Επομένως, φαίνεται ότι οι μικρές αρχικές παραχωρήσεις στις οποίες έχει δεσμευθεί να προβεί η Ινδία είναι, εν πάση περιπτώσει, μικρότερες από εκείνες που προβλέπονται στη διμερή συμφωνία. Το γεγονός ότι, παρά την υποχρέωση της Ινδίας να παγιάσει τους υφιστάμενους δασμούς (οι οποίοι μέχρι σήμερα κοινοποιούνταν στη γραμματεία ΠΟΕ), η διμερής συμφωνία επιτρέπει στην Ινδία να επιβάλλει νέους δασμούς και, συνακόλουθα, να μην τηρεί τις υποχρεώσεις της περί παγιάσεως των δασμών που επιβάλλει δεν ανταποκρίνεται, ασφαλώς, στην εν γένει λογική του συστήματος του ΠΟΕ. Ωστόσο, ενόψει του ενδεχόμενου και προσωρινού χαρακτήρα των μέτρων αυτών, η επιβολή των δασμών

δεν φαίνεται να έχει επίπτωση επί της διαδικασίας ελευθερώσεως του εμπορίου των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων που έχει κινηθεί με την πολυμερή συμφωνία. Ομοίως, η προβλεπόμενη στη συμφωνία με την Ινδία δυνατότητα χορηγήσεως από τη χώρα αυτή «ειδικών αδειών εισαγωγής», σύμφωνα με μια διαδικασία η οποία — κατά την περιγραφή στην οποία προέβη η Πορτογαλική Κυβέρνηση χωρίς να αντικρουστεί από τους λοιπούς διαδίκους — προβλέπει ότι οι αποδέκτες των αδειών είναι οι Ινδοί επιχειρηματίες και όχι οι εξαγωγείς, δεν συνάδει προς τους γενικούς διαδικαστικούς κανόνες που προβλέπει η προαναφερθείσα πολυμερής συμφωνία. Ωστόσο, η ρήτρα αυτή δεν φαίνεται να έχει επίπτωση επί των αποτελεσμάτων της συμφωνίας για τον ΠΟΕ: πράγματι, οι άδειες ζητούνται για ορισμένο χρονικό διάστημα (βλ. τη στήλη LSI που περιέχεται στο παράρτημα της συμφωνίας) και δεν αφορούν το σύνολο των προϊόντων.

Όσον αφορά, ακολούθως, τη φερόμενη «ασυμμετρία» μεταξύ των παροχών των συμβαλλομένων μερών, από το κείμενο των δύο μνημονίων προκύπτει η ύπαρξη πρόδηλης διαφοράς μεταξύ των ημερομηνιών που προβλέπονται για το άνοιγμα των οικείων αγορών. Πράγματι, οι συμφωνίες ορίζουν ότι η Κοινότητα οφείλει να άρει, μετά την έναρξη ισχύος της συμφωνίας για τον ΠΟΕ, όλους τους περιορισμούς που ισχύουν επί του παρόντος για τις εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων βιοτεχνίας και να εξετάζει ευνοϊκώς τις ενδεχόμενες αιτήσεις παροχής εξαιρετικών διευκολύνσεων, ήτοι τις παρεκκλίσεις από το σύστημα επιβολής ποσοστώσεων στις εισαγωγές το οποίο έχει εγκαθιδρύσει η Κοινότητα. Ενόψει των δεσμεύσεων αυτών, το Πακιστάν δηλώνει ότι είναι έτοιμο να άρει όλους τους ποσοτικούς περιορισμούς που ισχύουν για μια σειρά κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων που απαριθμούνται στο παράρτημα της συμφωνίας,

ενώ η Ινδία αναλαμβάνει απλώς την υποχρέωση να μην επιβάλλει νέους δασμούς και, συνακόλουθα, να μην περιορίσει στο μέλλον τις εισαγωγές των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, διατηρώντας όμως συγχρόνως την ευχέρεια να επιβάλλει εκ νέου ειδικούς δασμούς ad valorem, χορηγώντας, μεταξύ άλλων, τις εν λόγω ειδικές άδειες εισαγωγής. Παρά ταύτα, η ασυμμετρία αυτή δεν συνιστά λόγο ακυρώσεως της συμφωνίας, καθόσον το διεθνές δίκαιο των συνθηκών δεν επιβάλλει την απόλυτη αντιστοιχία μεταξύ των παροχών των συμβαλλομένων μερών και, επιπλέον, καθόσον οι κανόνες του ΠΟΕ — ιδίως δε τα άρθρα 4 και 7 της ΣΚΕ, τα οποία επικαλείται η Πορτογαλική Κυβέρνηση — δεν απαγορεύουν, ούτε καν έμμεσα, τη σύναψη διμερών συμφωνιών με τέτοιο περιεχόμενο, αλλά απαγορεύουν μόνο τα μέτρα που έχουν επίπτωση επί των αποτελεσμάτων της πολυμερούς συμφωνίας, στο μέτρο που εμποδίζουν τη διαδικασία ελευθερώσεως των αγορών που προβλέπουν οι συμφωνίες του ΠΟΕ. Για τους προεκτεθέντες λόγους, θεωρώ ότι οι συμφωνίες των οποίων αμφισβητείται η νομιμότητα δεν παράγουν τέτοιο αποτέλεσμα³⁰. Επιπλέον, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως, οι κανόνες του ΠΟΕ των οποίων έγινε επίκληση δεν απαγορεύουν ένα σύστημα ελαστικότητας και, συνακόλουθα, παρεκκλίσεις από τις ποσοτώσεις εισαγωγών, όπως είναι αυτή που προβλέπουν οι συμφωνίες με την Ινδία και το Πακιστάν.

30 — Προς στήριξη των επιχειρημάτων που αφορούν τον παράνομο χαρακτήρα της ασυμμετρίας μεταξύ των παραχωρήσεων των συμβαλλομένων μερών των δύο προσβαλλόμενων συμφωνιών, το προσφεύγον κράτος προβάλλει, με το υπόμνημά του απαντήσεως, την παράβαση του άρθρου XXVIII της ΓΣΔΕ. Ο λόγος αυτός είναι όχι μόνον επιρροδός και, κατά συνέπεια, απαράδεκτος, αλλά, επίσης, αβάσιμος, αφού η αναφορά στις «παραχωρήσεις που χορηγούνται βάσει αμοιβαιότητας και αμοιβαίων πλεονεκτημάτων», που περιέχεται στην παράγραφο 1 του άρθρου αυτού, δεν αφορά, κατά την άποψή μου, την αντιστοιχία των παροχών, αλλά την αμοιβαιότητα κατά την εκτέλεση των υποχρεώσεων που αναλήφθηκαν στο πλαίσιο της ΓΣΔΕ και, συνακόλουθα, την πραγματική τήρηση των παραχωρήσεων που έχουν γίνει βάσει της συμφωνίας αυτής.

30. Τέλος, όσον αφορά τον τελευταίο λόγο ακυρώσεως που προβάλλει η Πορτογαλική Κυβέρνηση, που αντλείται από την παράβαση της υποχρεώσεως δημοσιεύσεως των διεθνών συμφωνιών, που προβλέπεται στο άρθρο X της ΓΣΔΕ³¹, θα αρκестώ να παραπέμψω σε όσα προεκτέθηκαν, όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά, περί του αβάσιμου χαρακτήρα των επιχειρημάτων του προσφεύγοντος κράτους σχετικά με τη φερόμενη παράβαση της αντίστοιχης υποχρεώσεως που επιβάλλει το κοινοτικό δίκαιο. Είναι βέβαια αληθές ότι η προσβαλλόμενη απόφαση, μαζί με τα δύο μηνύονια συμφωνίας, δημοσιεύθηκε κατόπιν της προσβολής της από την Πορτογαλική Δημοκρατία και μάλιστα τέσσερις μήνες μετά την έκδοσή της, πλην όμως η καθυστέρηση αυτή, δεδομένου ότι δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλη, δεν δικαιολογεί, κατά την άποψή μου, την ακύρωση της αποφάσεως λόγω παραβάσεως των διεθνών κανόνων των οποίων έγινε επίκληση.

31. β) Έρχομαι τώρα στην εξέταση των αιτιάσεων περί παραβιάσεως των αρχών του κοινοτικού δικαίου που συνδέονται με τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν προς στήριξη της φερομένης αντιθέσεως μεταξύ των διμερών συμφωνιών που συνάφθηκαν με την Ινδία και το Πακιστάν και των συμφωνιών του ΠΟΕ. Πρόκειται για λόγους που ανάγονται στην παραβίαση της αρχής της αγαστής συνεργασίας που πρέπει να διέπει τις σχέσεις μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών μελών, στην παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, στην παραβίαση της αρχής της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και, τέλος, στην παραβίαση της αρχής της ισότητας μεταξύ των επιχειρηματιών.

31 — Το άρθρο X της ΓΣΔΕ ορίζει, ειδικότερα, ότι «θα δημοσιεύονται επίσης οι συμφωνίες που αφορούν τη διεθνή εμπορική πολιτική και ισχύουν στις σχέσεις μεταξύ της κυβερνήσεως ή ενός κυβερνητικού φορέα οποιουδήποτε συμβαλλόμενου μέρους και της κυβερνήσεως ή ενός κυβερνητικού φορέα άλλου συμβαλλόμενου μέρους».

32. Όσον αφορά τον λόγο που ανάγεται στην αγαστή συνεργασία που πρέπει να διέπει τις σχέσεις μεταξύ των κοινοτικών οργάνων και των κρατών μελών, η Πορτογαλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι διμερείς συμφωνίες συνάφθηκαν χωρίς να ληφθεί υπόψη η άποψη της σχετικά με το άνοιγμα της κοινοτικής αγοράς έναντι της Ινδίας και του Πακιστάν. Το προσφεύγον κράτος υπενθυμίζει ότι εξέφρασε επανειλημμένα τη βούλησή του να μην προσχωρήσει στις συμφωνίες του ΠΟΕ παρά μόνον υπό την προϋπόθεση ότι η Κοινότητα δεν θα παρέκκλιε από τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει στο πολυμερές πλαίσιο, προβαίνοντας σε παραχωρήσεις προς τα δύο αυτά κράτη όσον αφορά το άνοιγμα της αγοράς για ποσότητες μεγαλύτερες από τις προταθείσες στο πλαίσιο του ΠΟΕ. Ειδικότερα, η άποψη αυτή διατυπώθηκε επισήμως κατά τη συνεδρίαση του Συμβουλίου της 15ης Σεπτεμβρίου 1993, κατά την οποία αποφασίστηκε η προσχώρηση στις συμφωνίες του ΠΟΕ, καθώς και σε επιστολή της 7ης Απριλίου 1994 την οποία απηύθυνε στο Συμβούλιο ο Υπουργός Εξωτερικών της Πορτογαλίας³². Παρά τις δηλώσεις του προσφεύγοντος κράτους, το Συμβούλιο συνήψε τη συμφωνία

32 — Στην από 7 Απριλίου 1994 επιστολή του Υπουργού Εξωτερικών της Πορτογαλίας αναφέρεται ότι «η αποδοχή αυτού του συμβιβασμού από την Πορτογαλική Δημοκρατία, συμμεταβιβαζόμενη της εξαρθρώσεως της συμφωνίας πολιτών, συναρτώνταν στενά προς την τήρηση τριών προϋποθέσεων, που ήταν το πραγματικό και γενικευμένο άνοιγμα όλων των αγορών, η ενίσχυση των κανόνων και της πειθαρχίας της ΓΣΔΕ και η χρήση του κοινοτικού συστήματος γενικευμένων προτιμήσεων ως μέσου εκ νέου εξισορροπήσεως έναντι ενδεχομένων αποκλίσεων εκ μέρους τρίτων χωρών. Ως εκ τούτου, με ανησυχία διαπιστώνω, ακριβώς στον τομέα των κλωστοϋφαντουργικών, μια δυσμενή εξέλιξη, καθόσον ορισμένα συμβαλλόμενα μέρη δεν εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει, αρνούμενα να ανοίξουν τις αγορές τους. Αναφέρομαι συγκεκριμένα στις περιπτώσεις της Ινδίας και του Πακιστάν, που, μέχρι σήμερα, δεν έχουν ακόμη υποβάλει τις προσφορές τους. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, επικροτούμενη εν προκειμένω από την Επιτροπή, πρέπει να απαιτήσει από τους εταίρους μας να τηρήσουν πλήρως τις υποχρεώσεις που ανέλαβαν στις 15 Δεκεμβρίου, βάσει των προσανατολισμών που έχει ορίσει το Συμβούλιο. Όπως αναλαμβάνετε, δεν μπορεί να γίνει δεκτή καμία διαπραγμάτευση των υποχρεώσεων αυτών ούτε καμία άλλη παραχώρηση εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, ιδίως στους πλέον ευαίσθητους τομείς, όπως είναι ο τομέας των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και των ειδών ενδύσεως».

με την Ινδία και το Πακιστάν προβλέποντας την επιτάχυνση της διαδικασίας ανοίγματος των αγορών των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και, συνακόλουθα, την κατάργηση των κοινοτικών δασμολογικών ποσοστώσεων για τα προϊόντα αυτά.

της δεν θα απαιτούνταν πλέον ειδική πλειοψηφία αλλά ομοφωνία.

Το Συμβούλιο δεν αμφισβητεί τα πραγματικά περιστατικά που εκθέτει η Πορτογαλική Κυβέρνηση, αλλά υπογραμμίζει ότι η άποψη που διατύπωσε η κυβέρνηση αυτή, ιδίως με την επιστολή του Υπουργού Εξωτερικών της 7ης Απριλίου 1994, έχει πολιτικό χαρακτήρα και αποτέλεσε την αφορμή για την έκδοση του κανονισμού (ΕΚ) 852/95³³, με τον οποίο το Συμβούλιο χορήγησε στη βιομηχανία κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων της Πορτογαλίας σειρά επιδοτήσεων. Το καθύ όργανο διατείνεται ότι, αφού η προσβαλλόμενη απόφαση συνιστά πράξη εμπορικής πολιτικής, μπορεί να εκδοθεί με την ειδική πλειοψηφία των μελών του Συμβουλίου (άρθρο 113, παράγραφος 4, της Συνθήκης). Αν αυτή η άποψη της Πορτογαλίας θεωρούνταν κρίσιμη για τους σκοπούς της εκδόσεως της αποφάσεως, τούτο θα έθετε υπό αμφισβήτηση τη νομική βάση της προσβαλλομένης πράξεως, αφού για την έκδοσή

Τα επιχειρήματα του Συμβουλίου φαίνονται βάσιμα. Πράγματι, η άποψη της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως και, ειδικότερα, η προαναφερθείσα δήλωση του Υπουργού της 7ης Απριλίου 1994 έχει αμιγώς πολιτικό χαρακτήρα και, συνακόλουθα, δεν μπορεί, αφ' εαυτής, να είναι κρίσιμη για την εκτίμηση της νομιμότητας της αποφάσεως. Ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι αυτή η λήψη θέσεως παράγει έννομα αποτελέσματα, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι συνιστά μάλλον μια επιφύλαξη η οποία συνοδεύει την προσχώρηση της Πορτογαλικής Δημοκρατίας στη συμφωνία του ΠΟΕ, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να διακυβεύσει το κύρος των προσβαλλομένων διμερών συμφωνιών. Επιπλέον, φρονώ ότι η αρχή της συνεργασίας μεταξύ των κοινοτικών οργάνων και των κρατών, της οποίας έγινε επίκληση, σκοπεί να διασφαλίσει την υλοποίηση των σκοπών της Συνθήκης ΕΚ, πλην όμως δεν έχει επίπτωση επί της επιλογής της νομικής βάσεως των κοινοτικών νομικών πράξεων και, συνακόλουθα, επί της νομοθετικής διαδικασίας εκδόσεώς τους³⁴. Εν προκειμένω, η προσβαλλομένη απόφαση αποτελεί, προδήλως, πράξη αναγόμενη στην κοινή εμπορική πολιτική, η οποία πρέπει να εκδοθεί με ειδική πλειοψηφία, σύμφωνα με το άρθρο 113, παράγραφος 4, της Συνθήκης. Επομένως, η αντίθεση ενός κράτους μέλους δεν συνεπάγεται πλημμέλεια ικανή να

33 — Κανονισμός του Συμβουλίου της 10ης Απριλίου 1995, σχετικά με τη χορήγηση χρηματοδοτικής συνδρομής υπέρ της Πορτογαλίας για την εφαρμογή ειδικού προγράμματος εκσυγχρονισμού της βιομηχανίας κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και ειδών ένδυσης (ΕΕ L 86, σ. 10).

34 — Για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας συνεργασίας που προβλέπεται στο άρθρο 5 της Συνθήκης ΕΚ στη δόση των κοινοτικών οργάνων, βλ. τις αποφάσεις της 10ης Φεβρουαρίου 1983, 230/81, Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου (Σύλλογη 1983, σ. 255, σκέψεις 36 έως 38), και της 22ας Σεπτεμβρίου 1988, 358/85 και 51/86, Γαλλία κατά Κοινοβουλίου (Σύλλογη 1988, σ. 4821, σκέψεις 34 έως 36), και τη διάταξη της 13ης Ιουλίου 1990, C-2/88, Zwartveld κ.λπ. (Σύλλογη 1990, σ. I-3365, σκέψεις 17 έως 21).

δικαιολογήσει την ακύρωσή της. Ως εκ τούτου, αυτός ο λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

ολοκληρώσει τις διαπραγματεύσεις με τις δύο αυτές τρίτες χώρες.

33. Επιπλέον, κατά την Πορτογαλική Κυβέρνηση, το Συμβούλιο, εκδίδοντας την προσβαλλόμενη απόφαση, παραβίασε την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης: οι συμφωνίες που συνάφθηκαν με την Ινδία και το Πακιστάν συνεπάγονται μια ραγδαία επιτάχυνση της διαδικασίας ελευθερώσεως του εμπορίου των προϊόντων που κατασκευάζονται από τα κράτη αυτά και, κατά συνέπεια, αναιρούν τις προσδοκίες που έχουν αποκτήσει οι κοινοτικοί επιχειρηματίες του τομέα αυτού συνεπεία του σταδιακού χαρακτήρα της διαδικασίας με την οποία ανοίγει η αγορά, η οποία προβλέπεται από τις συμφωνίες του ΠΟΕ και, ειδικότερα, από τη ΣΚΕ, και της εν ισχύ κοινοτικής ρυθμίσεως, μέρος της οποίας αποτελεί ο κανονισμός 3030/93, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 3289/94, που μεταφέρει στο κοινοτικό δίκαιο όσα έχουν αποφασιστεί με τη ΣΚΕ. Το Συμβούλιο διατείνεται συναφώς ότι οι διμερείς συμφωνίες δεν έχουν ουσιαστική επίπτωση επί του περιεχομένου των υποχρεώσεων που ανέληφθησαν στο πολυμερές πλαίσιο, αφού τόσο το σταδιακό άνοιγμα των αγορών των συμβαλλομένων μερών όσο και η δυνατότητα παροχής εξαιρετικών διευκολύνσεων, ήτοι παρεκκλίσεων από τα ποσοτικά όρια των εισαγωγών, δεν τροποποιούν ουσιωδώς το πλαίσιο που προβλέπουν οι συμφωνίες του ΠΟΕ. Το Συμβούλιο έχει αμφιβολίες περί του ότι οι επιχειρηματίες του οικείου τομέα μπορούσαν να αγνοούν την έναρξη διμερών διαπραγματεύσεων μεταξύ της Κοινότητας και της Ινδίας και του Πακιστάν με σκοπό τη σύναψη συμφωνιών σχετικά με το εμπόριο των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, δεδομένου ότι, ήδη από τον Δεκέμβριο 1993, ο γενικός διευθυντής της ΓΣΔΕ είχε καλέσει την Κοινότητα να

Συναφώς, επιβάλλονται δύο παρατηρήσεις. Πρώτον, μια ρύθμιση όπως η εν προκειμένω κρίσιμη, που αφορά γενικές ποσότητες εισαγωγής για συγκεκριμένες κατηγορίες προϊόντων, δεν μπορεί να δημιουργήσει στους επί μέρους επιχειρηματίες συγκεκριμένες και ειδικές προσδοκίες ικανές να θεμελιώσουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη περί του ότι η εν ισχύ ρύθμιση δεν θα αποτελέσει αντικείμενο τροποποιήσεων. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης δεν μπορεί να δικαιολογήσει τον αποκλεισμό της δυνατότητας μεταβολής μιας ρυθμίσεως και μάλιστα σε τομείς στους οποίους — όπως η εισαγωγή κλωστοϋφαντουργικών — είναι αναγκαία και, συνακόλουθα, ευλόγως προβλέψιμη η συνεχής προσαρμογή των εν ισχύ κανόνων προς τις διακυμάνσεις της οικονομικής συγκυρίας³⁵. Δεύτερον, φρονώ ότι, μολονότι είναι αληθές ότι από το κείμενο των διμερών συμφωνιών προκύπτει ότι, χάρη στα διαφορετικά χρονοδιαγράμματα για το άνοιγμα της κοινοτικής αγοράς και χάρη στη ρητή δυνατότητα χορηγήσεως παρεκκλίσεων από τις δασμολογικές ποσοτώσεις των εισαγωγών, η Κοινότητα δέχθηκε ένα ταχύτερο άνοιγμα της κοινοτικής αγοράς από εκείνο που προβλεπόταν στις πολυμερείς συμφωνίες, ωστόσο, ενόψει της εκτάσεως της διαφοράς των χρονοδιαγραμμάτων που προβλέπονται για την ελευθέρωση, τούτο δεν συνεπάγεται, όπως προαναφέρθηκε, μια πραγματική αντίθεση προς τις διατάξεις του ΠΟΕ, ιδίως δε προς εκείνες της ΣΚΕ. Επομένως, διαπιστώνεται ότι υφίστανται σημαντικές διαφορές μετα-

35 — Βλ., συναφώς, τις προτάσεις μου της 16ης Ιουλίου 1998 στην υπόθεση C-159/96, Πορτογαλία κατά Επιτροπής, επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1998 (Συλλογή 1998, σ. I-7379, σημεία 79 έως 81).

χειρίσεως μεταξύ των προϊόντων που προέρχονται από την Ινδία και το Πακιστάν, αφενός, και εκείνων που προέρχονται από τα άλλα κράτη που έχουν προσχωρήσει στον ΠΟΕ, αφετέρου, και ότι, εν πάση περιπτώσει, οι διαφορές αυτές δεν θίγουν τις προσδοκίες των ενδιαφερομένων επιχειρηματιών.

34. Ακολούθως, η Πορτογαλική Δημοκρατία προβάλλει την παραβίαση της αρχής της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, που απορρέει από τα άρθρα 2 και 3, στοιχείο ι', καθώς και από τα άρθρα 130 Α έως 130 Ε Συνθήκης ΕΚ. Κατά την Πορτογαλική Δημοκρατία, το γεγονός ότι η Κοινότητα δεν τήρησε την πολιτική που διατύπωσε επ' ευκαιρία των διαπραγματεύσεων των πολυμερών συμφωνιών, κατά τη διάρκεια των οποίων είχαν σταθμιστεί τα συμφέροντα των επιχειρηματιών των διαφόρων κοινοτικών περιφερειών, έχει ως αποτέλεσμα να ζημωθεί μια συγκεκριμένη κατηγορία επιχειρηματιών και, ειδικά, η πορτογαλική βιομηχανία κλωστοϋφαντουργικών. Ως εκ τούτου, κατέστη αναγκαία η έκδοση του κανονισμού 852/95, ο οποίος παρέσχε τη δυνατότητα χορηγήσεως χρηματοδοτικών συνδρομών στους Πορτογάλους επιχειρηματίες του τομέα αυτού.

Αυτός ο λόγος ακυρώσεως είναι προδήλως αβάσιμος. Είναι βέβαια αληθές ότι η Κοινότητα, στο πλαίσιο της νομοθετικής, κυρίως, δράσεώς της, οφείλει να διασφαλίζει, όπως προβλέπεται ρητά στα άρθρα 2 και 3 της Συνθήκης, την οικονομική και κοινωνική συνοχή, πλην όμως ένας τέτοιος πολιτικός στόχος δεν συνιστά γενική αρχή του δικαίου ούτε, συνακόλουθα, κριτήριο του σύννομου χαρακτήρα των κοινοτικών πράξεων. Επομένως, εν προκειμένω, η προσβαλλόμενη

απόφαση δεν μπορεί να ακυρωθεί αποκλειστικά για τον λόγο ότι περιάγει σε μειονεκτική θέση εντός της αγοράς μια κατηγορία επιχειρηματιών ευρισκομένων σε συγκεκριμένη περιοχή του κοινοτικού εδάφους.

35. Οι θεωρήσεις αυτές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι και ο τελευταίος λόγος που προβάλλει το προσφεύγον κράτος, περί παραβιάσεως της αρχής της ισότητας μεταξύ των επιχειρηματιών, είναι αβάσιμος. Η Πορτογαλική Κυβέρνηση φρονεί συναφώς ότι η προσβαλλόμενη απόφαση ευνοεί τους παραγωγούς μάλλινων προϊόντων έναντι των παραγωγών βαμβακερών προϊόντων, αφού, στη διμερή συμφωνία, το άνοιγμα της ινδικής αγοράς γίνεται δεκτό μόνο για την πρώτη κατηγορία προϊόντων. Φρονώ ότι μια απόφαση όπως η εν προκειμένω επίμαχη, η οποία αφορά ποσοτώσεις εισαγωγών και η οποία έχει ως αποτέλεσμα να ευνοεί ορισμένη κατηγορία παραγωγών και να ζημιώνει εκείνους που αναπτύσσουν τη δραστηριότητά τους εντός του ίδιου τομέα αλλά σε άλλες αγορές δεν μπορεί να θεωρηθεί παράνομη λόγω της δυσμενούς διακρίσεως που φέρεται ότι επάγεται έναντι των αποδεκτών της πράξεως αυτής. Πράγματι, η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων επιβάλλει στον κοινοτικό νομοθέτη «να μην αντιμετωπίζει συγκρίσιμες καταστάσεις κατά διαφορετικό τρόπο, εκτός αν μια τέτοια διαφοροποίηση δικαιολογείται αντικειμενικώς»³⁶. Εν προκειμένω, οι επιχειρηματίες του τομέα αυτού δραστηριοποιούνται σε δύο χωριστές αγορές, στην αγορά των μάλλινων και στην αγορά των βαμβακερών, και, κατά συνέπεια, η ενδεχόμενη οικονομική ζημία της μιας από τις δύο κατηγορίες παραγωγών δεν συνεπάγεται παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων.

36 — Βλ., ειδικότερα, την προαναφερθείσα απόφαση Γερμανία κατά Συμβουλίου, σκέψη 67.

Πρόταση

36. Ενόψει των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο:

- να απορρίψει την προσφυγή·
- να καταδικάσει την Πορτογαλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα·
- να αποφανθεί ότι οι παρεμβαίνοντες φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα.